

ULUSLARARASI HUKUKTA TANIMA KURUMU ve KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ ÖRNEĞİ*

ARŞ. GÖR. SELCEN ERDAL**

ÖZET

Tanımaya kurumunun uluslararası hukukta geniş bir uygulama alanı mevcuttur. Birçok yönüyle tartışılan tanıma kurumu, uluslararası hukukun belki de en güç meselelerinden biridir. Bu çalışmayı yapmamızdaki temel amaç, tanıma kurumunun uluslararası hukukta herhangi bir normatif düzenlemede yer almamasına rağmen, uluslararası uygulamada geniş bir yer işgal etmesidir. Devletlerin, hükümetlerin, uluslararası örgütlerin, muharıplerin, asilerin, ulusların ve ulusal kurtuluş hareketlerinin tanımaya konu olması mümkündür. Bu bağlamda, devletlerin tanınması konusunda önemli bir örnek olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin tanınması meselesi üzerinde durulmuş ve genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tanıma, Devlet, Hükümet, Muharip, Ulusal Kurtuluş Hareketleri

ABSTRACT

There is an extensive application field of recognition in international law. The recognition discussed in many different dimension is possibly the most difficult problems of international law. The main aim of this study is that even though recognition does not exist in any normative regulation in international law, it occupies significant space within the international practice. The states', governments', international organizations', belligerencies', rebels', nations' and national independence movements' being subjects of recognition is possible. Within this context, the matter of Northern Cyprus Turkish Republic's recognition that forms an important example about the recognition of states has been focused on and a general evaluation has been done.

Keywords: Recognition, State, Government, Belligerency, National Independence Movements

* Bu çalışma, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde yapılan Yüksek Lisans Tezinin özeti şeklinde kaleme alınmıştır.

** Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Devletler Umumi Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

GİRİŞ

Genel bir ifadeyle, uluslararası hukukta tanıma, bir uluslararası hukuk kişinin kendi dışında oluşan bir olayı, durumu, belgeyi ya da iddiayı kendi adına geçerli kabul ettiğini ve uluslararası ilişkilerini bu veriler üzerinde devam ettireceğini belirttiği bir tek taraflı hukukî işlemdir.

Oluşumu için gerekli olan “ülke”, “insan topluluğu” ve “egemen-üstün kamu otoritesi” unsurlarını taşıyarak oluşan devletin, uluslararası topluma, bu toplumun bir üyesi olarak katılımı tasarrufu o devletin tanınması olarak nitelendirilmektedir.

Uluslararası toplumun ana ögesi devlet olmakla birlikte, tanıma kurumu, yalnızca devletlerin tanınması meselesi ile sınırlı bir konu değildir. Bünyesinde pek çok farklı ve tartışmalı alan barındıran tanıma kurumu incelendiğinde, devletlerin tanınmasının yanısıra, bazı durumlarda hükûmetlerin tanınması durumuyla da karşı karşıya kalınabildiği görülmektedir. Kural olarak uluslararası hukukun kapsamına girmeyen hükûmet değişikliklerinin, anayasal çerçevenin dışında ortaya çıkması durumu tanımaya konu olabilmektedir.

Tanıma kurumu incelendiğinde, uluslararası örgütlerin, muhariplerin, asilerin, ulusların ve ulusal kurtuluş hareketlerinin tanınması durumu da mümkün olabilmekte, bu konularda da doktrinde tartışmalar devam etmektedir.

Tanıma kurumuna bu derecede karmaşıklık yükleyen ve bu çalışmanın yapılmasına sebep olan başlıca husus, uluslararası hukukta, devletlere tanıma konusunda yükümlülükler getiren hukukî düzenlemelerin mevcut olmaması ve fakat bu kurumun uluslararası uygulamada geniş bir yer işgal etmesidir.

I. DEVLETLERİN TANINMASI

A. GENEL OLARAK

Uluslararası toplumun temel ögesi “devlet”tir. Devlet, uluslararası hukukun gelişiminde tek ve bugün de ilk planda yer alan süjedir¹. Uluslararası hukukta bir devletin varlığından söz edilebilmesi için üç objektif unsurun varlığı aranır. Bunlar; “insan topluluğu”, “ülke” ve “egemen-üstün kamu otoritesi”dir².

¹ EROĞLU Hamza, Devletler Umumî Hukuku El Kitabı, C. 1, Ankara 1979, s. 100.

² AKİPEK Ömer İlhan, Devletler Hukuku, C. 2, 2. Baskı, Ankara 1975, s. 13; BİLSEL Cemil, Devletler Hukuku, C. 1, İstanbul 1941, s. 17; ÇELİK Edip F., Milletlerarası Hukuk, C. 1, 3. Baskı, İstanbul 1975, s. 323; EROĞLU, s. 100; GÖZE Ayferi, Devletin Ülke Unsuru, İstanbul 1959, s. 5; LÜTEM İlhan, Devletler Hukuku Dersleri, C. 1, 2. Baskı, Ankara 1959, s. 124; SUR Melda, Uluslararası Hukukun Esasları, İzmir 2000, s. 99.

Yukarıda belirtilen “ülke”, “insan topluluğu” ve “egemen-üstün otorite” unsurlarını bünyesinde taşıyarak *aslî* veya *ferî* olarak teşekkül etmiş ve devlet niteliği kazanmış bu hukukî ve siyasî varlığın hangi usulle uluslararası topluma dahil olduğu sorusu, bizi “devletlerin tanınması” kurumuna götürmektedir. Başka bir deyişle; devlet niteliği kazanan bir varlığın uluslararası topluma, bu toplumun bir üyesi olarak katılımı tasarrufu “tanıma” olarak nitelendirilmekte³ ve bu kurumun birçok yönü üzerinde ciddi görüş ayrılıkları sürmektedir.

B. TANIMANIN TARİFİ ve FİİLÎ ŞARTLARI

1. Tanımın Tarifi

Halen birçok yönüyle üzerinde tartışılan tanıma kurumu, uluslararası hukukun belki de en güç meselelerinden biridir. Bu kurumun mahiyeti ve hukukî etkileri üzerinde devam eden görüş ayrılıkları, tanımlanmasında da güçlükler ve tartışmalara yol açmaktadır. Tanımın açıklayıcı ya da kurucu etkisi, andlaşma niteliği gösterip göstermemesi, diğer devletler açısından zorunlu olup olmaması ve bunun gibi pek çok meselede yaşanan görüş ayrılığı, bu kurumun çeşitli şekillerde tarif edilmesine neden olmuştur.

Devletlerin tanınması hususu incelendiğinde, dikkati çeken ilk ve en önemli tanımın, Uluslararası Hukuk Enstitüsü tarafından, 17-24 Nisan 1936 tarihleri arasında gerçekleşen Brüksel toplantısında yapılmış olduğu görülür. Uluslararası Hukuk Enstitüsü bu toplantıda, devletlerin tanınmasını şu şekilde tarif etmiştir: “Yeni bir devletin tanınması, belirli bir ülke üzerinde, siyasî bakımdan teşkilatlanmış, var olan diğer herhangi bir devletten bağımsız ve uluslararası hukuktan doğan yükümlülükleri yerine getirmeye muktedir bir insan topluluğunun varlığının bir veya birçok devlet tarafından kabul edilmesi ve bu devletlerin yeni devleti uluslararası camianın bir üyesi olarak sayma niyetlerini açıklayan serbest bir tasarruftur⁴.” Yapılan bu tarife göre tanıma, bir veya birden çok devletin bir birliğin tüm hukukî sonuçlarıyla bir devlet oluşturduğunu onayladıkları bir tek taraflı hukukî işlem görünümündedir.

³ AKİPEK, s. 95; ALSAN Zeki Mesud, Yeni Devletler Hukuku, C. 1, 2. Baskı, İstanbul 1955, s. 184; BİLSEL, s. 60; CERİT Mustafa Durak, Devletler Hukuku Dersleri, Ankara 1948, s. 117; ÇELİK, s. 341; EROĞLU, s. 127; MENEMENCİOĞLU Etem, Devletler Umumî Hukuku, C. 1, İstanbul 1938, s. 104; MERAY Seha L., Devletler Hukukuna Giriş, C. 1, 3. Baskı, Ankara 1968, s. 266; MİRCİ Haşim, Devletler Hukuku Notları, 2. Baskı, Ankara 1953, s. 42; SEVİĞ Muammer Raşit, Devletler Umumî Hukuku, 2. Baskı, İstanbul 1958, s. 81.

⁴ BİLSEL, s. 60; CROZAT Charles (Çeviren: Edip F. Çelik), Devletler Hukukunda Tanıma, İstanbul 1953, s. 2; EROĞLU, s. 127; MERAY, Devletler Hukuku, s. 267; MİRCİ, s. 43; ŞEN Semir Töner, “Uluslararası Hukukta Tanıma Kavramı ve Kıbrıs’ın Tanınması”, Balıkesir Barosu Dergisi, Yıl 2003, s. 19.

Uluslararası Hukukta Tanıma Kurumu Ve KKTC Örneği

Kanaatimizce, yeni devlet kurulduktan sonra, mevcut devletlerin bu yeni kuruluşu müşahede ve kabul etmeleri ve bu yeni devlet ile uluslararası hukuka uygun ilişkiler kurmak arzusunda olduklarını bildirmeleri, yeni devletin diğer devletlerce tanınması anlamına gelmektedir⁵.

2. Tanımın Fiilî Şartları

Yeni doğan bir birliğin devlet olarak tanınabilmesi için, belirli şartları taşıması gereklidir. Bu şartlar, 1931 yılında Milletler Cemiyeti'nin Daimî Mandalar Komisyonu tarafından da zikredilmiştir⁶. Bunları genel olarak üç başlık altında incelemek mümkündür.

a. Sınırları Muayyen Bir Ülke

Devletin oluşumunu sağlayan unsurlardan birincisi, sınırları tayin edilmiş bir toprak parçasının, yani bir ülkenin varlığıdır⁷. Ülke, bir devletin egemenlik yetkilerine sahip olduğu yeryüzü parçasıdır ve üç bölüme ayrılır. Bunlar; kara ülkesi, deniz ülkesi ve hava ülkesidir⁸. Bir devlet varlığını ve şahsiyetini belli bir ülke üzerinde yerleşerek gösterebilir. Dolayısıyla, uluslararası camiada, yeni doğmuş bir varlığın devlet olarak tanınmayı talep edebilmesi için de, ülke unsuru aranır. Örneğin; bir gemi üzerinde hayatını devam ettiren bir insan topluluğunun “devlet” olması ve dolayısıyla tanınmayı talep etmesi mümkün değildir.

b. Egemen-Üstün Bir Otoritenin Varlığı

Bir varlığın devlet niteliğini kazanıp tanınmayı talep edebilmesi için taşıması gereken şartlardan biri de egemen-üstün bir otoritenin varlığıdır. Belirli bir insan topluluğunun, belirli bir ülke üzerinde bir araya gelmesi, bir devletin varlığından söz edebilmek için yeterli değildir; bunların yanında bir de siyasî ve hukukî örgütlenmenin gerçekleşmesi şarttır⁹. Bu örgütlenme, görevlerini halkın itaat ve itimadı ile yerine getiren, o ülke üzerinde bir araya gelmiş insan topluluğunun ihtiyaçlarını karşılayan ve onları temsil eden egemen ve üstün bir kamu otoritesidir.

c. Uluslararası Yükümlülükleri Yerine Getirmeye Muktedir Olmak

Yukarıda belirtilen şartların var olması, bir varlığın devlet olarak tanınması için yeterli değildir. Bunların yanında tanınacak olan devletin

⁵ LÜTEM, s. 126; MOORE John Basset, A Digest of International Law, vol-1, Washington 1960, s. 74; SCHWARZENBERGER Georg, A Manual of International Law, second edition, London 1950, s. 28.

⁶ CROZAT, s. 3.

⁷ BİLSEL, s. 18; GÖZE, s. 5; LÜTEM, s. 126.

⁸ AKİPEK, s. 13; EROĞLU, s. 104; SUR, s. 119.

⁹ PAZARCI Hüseyin, Uluslararası Hukuk Dersleri, II. Kitap, 5. Baskı, Ankara 1998, s. 19.

uluslararası hukuktan doğacak yükümlülükleri yerine getirmeye muktedir olması gerekir. Aksi takdirde, ne tanınmanın tabî sonucu olan “her türlü uluslararası ilişkinin kurulması” gerektiği gibi gerçekleşebilir ne de tanıma kurumu varoluş amacına ulaşabilir. Bir devleti tanımının temel amacı o devletle her türlü uluslararası ilişkiyi kurabilmekse, tanınan devletin bu ilişkilerin gereklerini yerine getirme gücüne sahip olması gerekir.

C. DEVLETLERİN TANINMASI KONUSUNDAKİ BAŞLICA SORUNLAR

Uluslararası hukukta tanıma kurumu, doktrinde pek çok yönüyle tartışılan bir konudur. Doktrindeki tartışmalar öyle ciddi boyuttadır ki; tanıma konusunun uluslararası hukukun kapsamına girmediğini, bunun tamamıyla siyasi bir mesele olduğunu ileri süren yazarların yanısıra¹⁰, tanımayı bir oluşumun devlet olarak nitelendirilmesinde temel unsurlardan biri olarak gören yazarlar da mevcuttur¹¹. Bu birbirinden oldukça farklı görüşler ışığında, uluslararası hukukta devletlerin tanınması konusundaki problemleri dört başlık altında toplamak mümkündür.

1. Tanımının Kurucu veya Açıklayıcı Olması Sorunu

Uluslararası hukukta tanıma kurumu birçok problemi bünyesinde taşır. Bu konu incelendiğinde göze çarpan ilk problem, tanımının tanınan devletin uluslararası hukuk açısından varlığına nasıl etki edeceği hususudur. Yeni ortaya çıkan bir varlığın devlet olabilmesi için gereken objektif unsurlardan birinin de tanınma mı olduğu; yani, ülke, insan topluluğu ve egemen-üstün bir kamu otoritesinin varlığı yanında tanımının bir dördüncü unsur mu olduğu oldukça önemlidir.

a. Tanımının Kurucu Olduğu Görüşü

Uluslararası hukukta, devletlerin tanınması konusundaki en önemli problem, tanımının açıklayıcı mı yoksa kurucu mu olduğu hususunda ortaya çıkmaktadır. Bu konuya bu derecede önem yükleyen husus, bu soruya verilecek cevabın, uluslararası hukuk açısından devletin oluşum şeklini değiştirecek, tanımının hukukî sonuçlarını birebir etkileyecek olmasındandır. Şöyle ki; tanımının kurucu nitelik taşıdığı iddiası, bu kurumu devletin kurucu unsurlarından biri haline getirmektedir. Yani tanıma; devletin oluşumu için gerekli olan ülke, insan topluluğu ve egemen-üstün kamu otoritesi unsurlarının yanında dördüncü unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁰ ÇELİK, s. 353.

¹¹ ANZİLOTTİ Dionisio (Çeviren: Sahir Erman), Devletler Hukuku, C. 1, İstanbul 1946, s. 122; LAUTERPACHT Hersch, Recognition In International Law, Cambridge 1948, s. 50.

Uluslararası Hukukta Tanıma Kurumu Ve KKTC Örneği

Tanımanın etkisinin kurucu olduğunu iddia eden görüşte, bir devletin tanınması, onun uluslararası hukuk kişiliğinin öğelerinden biri olmaktadır¹². Bu görüş kabul edildiği takdirde, bir devlet ancak tanınmak suretiyle uluslararası hukukta varlık kazanabilmekte, bir devletin uluslararası sahaya bir hukuk şahsı olarak çıkabilmesi, mevcut eski devletlerin iradesine bağlı olmaktadır. Bir devlet ancak tanıma ile uluslararası kişiliğini, uluslararası hukuk süjesi olma vasfını ve kendisini tanıyan devletlerle ilişkilere girme ehliyetini kazanabilmektedir. Yani, tanınmadan önce devletin hukukî şahsiyeti yoktur. Bu görüşe göre, mevcut devletin arzu ettiği takdirde ve arzu ettiği zamanda ve kendisince gerekli şartların varlığı halinde gerçekleşen tanıma, uluslararası hukuk kişiliğinin doğumunu sağlamaktadır¹³. Sonuç olarak, hak hakim devletlerin iradesinden doğmakta, bir devlet tanınmadıkça yaşayamamaktadır¹⁴.

b. Tanımanın Açıklayıcı Olduğu Görüşü

Tanımanın mahiyetini izah eden görüşlerden biri de, bu işlemin tanınan devletin varlığına açıklayıcı (beyan edici) etki yaptığı yönündedir. Doktrinde baskın olan bu görüşe göre; yeni bir devletin oluşumu, diğer devletlerin ona bunu bahşetmelerinden değil, kendisinin bunu fiilen elde etmesinden gelir¹⁵. Bir devlet yukarıda belirtilen üç objektif unsuru bünyesinde taşıyorsa, uluslararası hukuk süjesi olma vasfını kazanmış demektir. Devletler yeni oluşan bu devleti tanımakla, bu oluşumu kendi adlarına geçerli kabul ettiklerini bildirip, uluslararası hukuka uygun ilişkiler kurma niyetlerini ortaya koymaktan başka bir şey yapmazlar. Bu üç şartı bünyesinde taşıyan yeni varlık, uluslararası hukuka göre zaten devlet olma sıfatını kazanmıştır. Aksi takdirde, olmayan bir şeyin tanınması ile karşı karşıya kalınır ki, bu da pek mantıklı görünmemektedir.

Sonuç olarak bu görüşe göre; fiilen mevcut olan bir devlet hukuken de mevcuttur. Tanıma, sadece tanıyan devlet açısından bu durumu ortaya koyar.

¹² ANZİLOTTİ, s. 122; LAUTERPACHT, s. 51; TOLUNER Sevin, “Kıbrıs Türk Federe Devleti’nin Milletlerarası Hukukî Statüsü”, Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye’nin Bazı Dış Politika Sorunları, 1. Baskı, İstanbul 2000, s. 148.

¹³ BİLSEL, s. 61; MİRCİ, s. 42.

¹⁴ AKİPEK, s. 95; ANZİLOTTİ, s. 122; CERİT, s. 108; CROZAT, s. 6; ÇELİK, s. 344; EROĞLU, s. 127; LE FUR Louis (Çeviren: Şinasi Z. Devrin), Devletler Umumî Hukuku, Ankara 1942, s. 318; LÜTEM, s. 142; MERAY, Devletler Hukuku, s. 368; PAZARCI Hüseyin, Uluslararası Hukuk Dersleri, III. Kitap, 2. Baskı, Ankara 1997, s. 3; SEVİÇ, s. 81.

¹⁵ AKİPEK, s. 96; BİLSEL, s. 62; CERİT, s. 119; CROZAT, s. 7; ÇELİK, s. 344; EROĞLU, s. 128; GALPIN Brian, A Manual of International Law, London 1950, s.10; HARRIS D. J., Cases and Materials on International Law, fourth edition, London 1991, s. 139; LÜTEM, s. 143; MERAY, Devletler Hukuku, s. 268; MİRCİ, s. 42; PAZARCI, III. Kitap, s. 4; SUR, s. 119; ŞEN, s. 20.

Yani, devletin oluşumu için gerekli objektif unsurları bünyesinde toplayan bu yeni varlık devlet olma sıfatını almış, devlet olarak tanınmaya hak kazanmıştır.

c. Tanımının Siyasî Boyutu

Tanımının açıklayıcı mı yoksa kurucu mu olduğu tartışılırken, öne sürülen görüşlerden biri de, niteliği ne olursa olsun tanımının siyasî bir işlem olduğu yönündedir. Bu görüşü savunanlar, tanımının hukukî olmaktan çok siyasî bir işlem görünümünde olduğunu ileri sürmüşlerdir¹⁶. Bir görüşe göre, hukukla siyasetin birbirine bu denli karıştığı hiçbir alan yoktur¹⁷. Hatta bir görüşe göre, ister kurucu ister beyan edici olsun, tanıma kurumunun, Avrupa'nın emperyalist ve sömürgeci devletleri tarafından yaratılmış ve uluslararası ilişkiler ve hukuk alanına Avrupa'nın gereksinimleri doğrultusunda dahil edilmiş olduğu kuşkusuzdur¹⁸.

Esasında, tanıma ile, tanıyan ve tanınan devletler arasında muhakkak hukukî ilişkiler kurulmaktadır. Ancak, uluslararası camianın teşkilatlanmasındaki eksiklikler, tanımının daha çok siyasî amaçların etkisi altında kalmasına yol açmaktadır. Ayrıca, uluslararası hukukta, her devlet, yeni bir oluşumun devlet olma vasfını kazanabilmesi için gereken objektif şartların var olup olmadığını kendisi takdir etmektedir. Bu açıdan tanıma sübjektif bir takdir niteliği kazanmakta, siyasî bir görünüm arz etmektedir. Uluslararası hukukta, yeni oluşan bir devleti tanımının, diğer devletler için mecburiyet arz etmesini sağlayacak bir normun bulunmaması, konunun siyasî boyutunu güçlendirmektedir.

2. Tanımının Diğer Devletler Açısından Zorunlu Olup Olmaması Sorunu

Devletlerin tanınması konusunda ortaya çıkan problemlerden biri de, devletin oluşumu için gerekli objektif unsurları yerine getiren bir varlığın tanınmasının, diğer devletler için zorunlu olup olmadığı hususundadır.

Bir görüşe göre, gerekli şartları yerine getirerek oluşan yeni bir devleti tanımak, diğer devletler açısından bir zorunluluktur¹⁹. Başka bir deyişle; yeni devletin fiilen varolması, yani belirli bir ülke, belirli bir insan topluluğu ve egemen-üstün kamu otoritesi unsurlarını taşıması ve sürekli olacağıının düşünülmesi durumunda, devletler tanıma yükümlülüğü altına girerler. Bu durumun değerlendirilmesi de yine tanıyan devlete aittir.

¹⁶ CROZAT, s. 10; ÇELİK, s. 353; MERAY, Devletler Hukuku, s. 268; MİRCİ, s. 45.

¹⁷ CROZAT, s. 1; LAUTERPACHT, s. 20.

¹⁸ ÇELİK, s. 340; ŞEN, s. 19.

¹⁹ LAUTERPACHT, s. 13; LE FUR, s. 319.

Uluslararası Hukukta Tanıma Kurumu Ve KKTC Örneği

Diğer bir görüş ise; tanımanın ihtiyarî olduğu yönündedir. Bu görüşe göre, var olan devletler, yeni oluşan bir devleti tanıyıp tanımamakta serbesttirler. Bu görüşü benimseyen yazarlar, uygulanan uluslararası hukukun bu konuda istikrarlı ölçütler benimsememesinin, uluslararası hukukta yeni oluşan bir devleti tanımayı diğer devletler açısından zorunlu kılan bir norm bulunmamasının ve günümüzdeki uluslararası uygulamanın görüşlerini doğruladığını ileri sürmüşlerdir²⁰. Nitekim, tanımanın ihtiyarî olduğunu ortaya koyacak pek çok örnek de rahatlıkla bulunabilecektir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ni tanıması 15 yıl gibi bir zaman almış, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Amerika ve kimi batılı devletler ve Türkiye tarafından tanınması 1971 senesini bulmuştur.

3. Tanımanın Tek Taraflı Bir Hukukî İşlem veya Özel Bir Andlaşma Olması Sorunu

Tanıma kurumunun doktrinde tartışılan yönlerinden biri de, tanımanın bir tek taraflı hukukî işlem mi yoksa özel bir andlaşma mı olduğu hususundadır. Bir kısım yazarlar, tanımanın özel bir andlaşma olduğu yolunda fikir beyan etmişlerdir²¹. Bu görüşü savunanlardan bir kısmı, tanımanın karşı tarafın kabulüne de bağlı olduğunu, dolayısıyla tanımanın özel bir andlaşma olduğunu iddia etmektedirler²². Halbuki, tanıma kurumunun tek taraflı hukukî işlem olarak nitelendirilmesi de bu gereksinimi karşılamakta, tanımanın etkisini göstermesi otomatik olarak karşı tarafın da bu durumu hesaba katmasına bağlı olmaktadır. Örneğin, tanınan devlet kendisini tanıyan devletle diplomasi ilişkilerine girişmek istemeyebilecektir. Bir görüşe göre ise, tanıma kurumu yalnız siyasî tanıma yönü geçerli olan, bir devletin bir başka devletle siyasî ilişkiler kurma isteğini belirten bir işlemdir. Bunun gerçekleşmesi ise karşılık görmesine bağlıdır. Bu yüzden de tanıma işlemi, aslında karşılıklı istemlerle oluşan bir andlaşma niteliği taşır²³.

Sadece bir kişinin irade açıklamasında bulunması, hukukî sonucun doğmasını sağlıyorsa, bu durumda tek taraflı hukukî işlemden söz edilir²⁴. Bir

²⁰ BİLSEL, s. 65; CERİT, s. 119; ÇELİK, s. 353; DUPUY Rene-Jean (Çeviren: Selahattin Bağdatlı), Uluslararası Hukuk, 1. Baskı, İstanbul 1992, s. 43; EROĞLU, s. 128; MERAY, Devletler Hukuku, s. 268; MİRCİ, s. 43; PAZARCI, III. Kitap, s. 5; ŞEN, s. 19; TOLUNER, Kıbrıs Türk Federe Devleti, s. 148.

²¹ ANZİLOTTİ, s. 123; ÇELİK, s. 353.

²² ANZİLOTTİ, s. 123.

²³ ÇELİK, s. 353.

²⁴ ESENER Turhan, Borçlar Hukuku, Ankara 1969, s. 11; İMRE Zahit, Medeni Hukuka Giriş, 2. Baskı, İstanbul 1976, s. 208; İNAN Ali Naim, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, I. Kitap, Ankara 1971, s. 79; ÖREN Turgut, Borçlar Hukuku, Ankara 1974, s. 22; REİSOĞLU Safa, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 12. Baskı, İstanbul 1998, s. 43;

tek kişinin irade beyanıyla meydana gelip, hukukî sonuçlar doğuran, başka bir deyişle bir hakkı veya hukukî ilişkiyi kurmak, değiştirmek, devretmek veya ortadan kaldırmak gibi hukukî sonuçların doğabilmesi için tek bir irade beyanını gerektiren işlemlere tek taraflı hukukî işlemler denir²⁵. Bir kısım yazarlar, tanımanın bir tek taraflı hukukî işlem olduğunu, tanıma kurumunun hukukî değerini sahibinin iradesinden aldığını belirtmektedir²⁶. Bu durumda tanımanın, sahibinin iradesine bağlı olduğu açıktır. Aynı zamanda tek taraflı bir hukukî işlem olan tanımanın etkisini gösterebilmesi, tanınan devletin bunu kabul etmesine, yani hesaba katmasına da bağlıdır. Bizim de paylaştığımız bu görüşün kabulü halinde anlaşılır ki; tanıyan devlet bu işlemi kendi adına yapmaktadır. Yani, tanıyan devletin bu iradesi yalnızca kendisini bağlamakta, diğer devletler bu işleminden etkilenmemektedir. Tanıma işlemi, etkisini tanıyan ve tanınan devletler üzerinde göstermektedir. Hatta belirli durumlarda, tanınan devletin bile tanıyan devletin bu iradesini hesaba katmama yoluna gittiği görülmüştür. Örneğin, Çin Halk Cumhuriyeti, Belçika'nın tanımasını, Milliyetçi Çin'in de varlığını tanıması nedeniyle hesaba katmamıştır²⁷.

4. Tanımanın Şarta Bağlı Olup Olamayacağı Sorunu

Uluslararası hukukta, tanıma konusunda ortaya çıkan problemlerden biri de, tanımanın şarta bağlı olarak yapıp yapılamayacağı hususundadır. Doktrinde şart, taraf iradesiyle bir işlemin hukukî etkisinin doğması, düşmesi ya da devam etmesinin, gelecekte gerçekleşmesi şüpheli bir olaya bağlanması şeklinde tarif edilebilir²⁸. Şart, talikî ya da infisahî olur. İşlemin arzu edilen, istenilen etkilerinin ve sonuçlarının geriye bırakılması söz konusu ise talikî şarttan²⁹; başlangıçta geçerli olarak yürürlüğe konmuş işlemin, hukukî etki ve sonuçlarının devam etmemesi, sona ermesi, belirsiz olayın meydana gelmesine bağlı kılınmışsa, infisahî şarttan bahsedilir³⁰.

Yukarıda kısaca açıklanan talikî şart ile tanıma yapıldığı takdirde, bir devletin tanınması yani varlığının onaylanması bir olayın gerçekleşmesine bağlı

TEKİNAY Selahattin Sulhi, Medeni Hukuka Giriş Dersleri, 3. Baskı, İstanbul 1978, s. 101; ZEVKLİLER Aydın/ACABEY M. Beşir/GÖKYAYLA K. Emre, Medeni Hukuk, 5. Baskı, İzmir 1997, s. 131.

²⁵ EREN Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. 1, 6. Baskı, İstanbul 1998, s. 157-158.

²⁶ AKİPEK, s. 95; BİLSEL, s. 65; CROZAT, s. 6; PAZARCI, III. Kitap, s. 5; SUR, s. 94; ŞEN, s. 20.

²⁷ PAZARCI, III. Kitap, s. 5.

²⁸ PULAŞLI Hasan, Şarta Bağlı İşlemler ve Hukukî Sonuçları, Ankara 1989, s.56; REİSOĞLU, s. 355.

²⁹ ÖREN, s. 110; REİSOĞLU, s. 356.

³⁰ ÖREN, s. 112-113; PULAŞLI, s. 57; REİSOĞLU, s. 358-359.

Uluslararası Hukukta Tanıma Kurumu Ve KKTC Örneği

kılınmış olur. Devletin tanıma ile kurulduğu, tanımanın devletin kuruluşu için dördüncü unsur olduğu görüşü benimsenmedikçe talikî şartla tanıma kabul edilemez³¹.

İnfisahî şartta da aynı durum söz konusudur. Devletlerin tanınmasında infisahî şartın varlığı kabul edilecek olursa, tanınmış bir devlet, şartın gerçekleşmesi halinde ortadan kalkmış olur³². Bu da, uluslararası hukuka ve tanıma kurumunun niteliğine tamamen aykırı bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tanıma bir yönüyle, bir topluluğun devlet olma vasfını kazanabilmesi için gereken unsurları bünyesinde taşıdığını onaylamak ise, artık bu unsurlar dışında başka unsurların veya özel şartların aranmaması veya öne sürülmemesi gerekmektedir. Ancak uygulamada, var olan devletlerin yeni bir devleti tanıırken geniş bir takdir yetkisine sahip olmaları, bu devletlerin belirli şartlar öne sürmelerine imkan vermiştir. Her ne olursa olsun, tanımanın şarta bağlı olamayacağı ve bir pazarlık konusu yapılamayacağı kabul edilmelidir. Nitekim şarta bağlı tanıma söz konusu olsa bile, tanınan bir devletin, şartın gerçekleşmemesi sebebiyle tanınmasının geri alınması da uluslararası hukuka uygun değildir.

D. DEVLETLERİN TANINMASI KONUSUNDA ULUSLARARASI HUKUKUN GETİRDİĞİ SINIRLAMALAR

Uluslararası hukukta, belirli durumlarda tanımanın yasaklandığı kabul edilmektedir. Uluslararası uygulamada belirli ilkelere aykırı olarak tanıma yapılmaması gerektiği çeşitli şekillerde belirtilmiştir³³. Bu ilkeleri üç başlık altında toplamak mümkündür:

1. Kuvvete Başvurmanın Yasaklanması İlkesi (Stimson Doktrini)

Briand-Kellog Paktı'nda, kuvvet kullanma yoluyla elde edilen durumların kabul edilemeyeceğinin, tanınmayacağıının öngörülmesinin ardından, Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanı Stimson'un, 7 Ocak 1932 tarihinde, Japonya'nın Çin'i işgal ederek "Mançukuo" devletini kurması üzerine aynı yönde yaptığı açıklama nedeniyle Stimson Doktrini olarak da adlandırılan bu ilkeye göre, uluslararası hukuka aykırı biçimde, kuvvet kullanımı sonucu oluşan devletler ve ülke kazanımları tanınmamalıdır³⁴.

³¹ BİLSEL, s. 64; CERİT, s. 119; CROZAT, s. 13; MERAY, Devletler Hukuku, s. 270; MİRCİ, s. 43.

³² BİLSEL, s. 64.

³³ CROZAT, s. 4; EROĞLU, s. 128; PAZARCI, III. Kitap, s. 6; SUR, s. 121.

³⁴ CROZAT, s. 4; DUGARD John, Recognition and United Nations, Cambridge 1987, s. 28; GRANT Thomas D., The Recognition of States, Westport 1999, s. 130-131; PAZARCI, III. Kitap, s. 7; SUR, s. 121.

2. İç İşlerine Karışmama İlkesi

Devletlerin tanınması hususunda uyulması gereken kuralları belirten ilkelerden biri de “iç işlerine karışmama ilkesi”dir. İç işlerine karışmama ilkesi, uluslararası toplumun bir devletin siyasî rejimi ve ulusal yetki alanına giren konulara müdahale edilmemesi anlamındadır. Tanıma yoluyla bir devletin iç işlerine karışılması olarak nitelendirilebilecek durumlar, ya ülkesel bütünlük ilkesine aykırı bir biçimde ayrılıkçı hareketlerin devlet olarak tanınması ya da bir bağımsızlık hareketinin güvenli ve sürekli bir biçimde sonuçlanmasından önce devlet olarak tanınması şeklinde ortaya çıkabilmektedir³⁵. Bu gibi durumlar, uluslararası hukuk tarafından yasaklanmış; erken tanıma ve aynı zamanda iç işlerine müdahale şeklinde değerlendirilmiş ve bunlara uluslararası suç olma niteliği atfedilmiştir.

3. Self-Determinasyon İlkesi

Self-determinasyon ilkesinin çeşitli anlamları vardır. Bunlar; her devletin halkının siyasî rejimini, anayasal düzenini serbestçe belirleme hakkına sahip olması ve ülke topraklarının ayrılması veya katılmasının ilgili nüfusların serbestçe ortaya koydukları iradeye aykırı şekilde gerçekleşmemesidir³⁶. Uluslararası hukukta tanıma kurumu açısından önem arz eden bu hak, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki gelişmelerin etkisiyle, yalnızca sömürgecilikten kurtulma amacına yönelik olarak kullanılabilir³⁷. Diğer ayrılıkçı hareketler ise, ülkesel bütünlüğe aykırı düştüğü gerekçesiyle reddedilmekte ve bu gibi topluluklara self-determinasyon hakkı tanınmamaktadır³⁸. Sonuç olarak, uluslararası hukukta, self-determinasyon hakkına sahip olmayan birimlerin ayrılmaları durumlarında, tanınmamaları yönünde güçlü bir kanaat mevcuttur.

E. DEVLETLERİ TANIMA YOLLARI ve ŞEKİLLERİ

1. Devletleri Tanıma Yolları

a. De Facto (Fiilî) ve De Jure (Hukukî) Tanıma

Yeni bir devletin tanınmasında ortaya çıkan güçlükler, bu devletin bağımsızlığı, ülke üzerindeki otoritesi ve devamlılığı konusundaki şüpheler ve erken tanımanın uluslararası alanda yaratacağı sorunlar, devletlerin dereceli bir tanıma usulüne başvurmalarına yol açmıştır³⁹. Uluslararası uygulamada, tartışmalı olmakla beraber, yeni devletlerin **de facto** ve **de jure** olarak tanınabildiği görülmektedir. **De facto** ve **de jure** tanıma ayrımı, tanınan devletin

³⁵ PAZARCI, III. Kitap, s. 7.

³⁶ LÜTEM, s. 126; SUR, s. 103.

³⁷ PAZARCI, II. Kitap, s. 8.

³⁸ LÜTEM, s. 104.

³⁹ MERAY, Devletler Hukuku, s. 273.

Uluslararası Hukukta Tanıma Kurumu Ve KKTC Örneği

durumu ile ilgilidir⁴⁰. Bu ayırım doğrudan doğruya tanımanın nitelendirilmesine hizmet etmez. Başka bir deyişle, **de facto** ve **de jure** kavramları devletlerin durumunu ve buna bağlı olarak tanımanın hukukî etkilerinin ölçüsünü belirtmektedir.

De facto tanıma, var olan devletlerin, yeni bir devleti tam olarak tanımakta belirli şüphelerinin bulunduğu ve bu yüzden sınırlı ve geçici olarak hukukî ilişkilere girme isteğini ortaya koydukları bir tanıma yoludur⁴¹. **De facto** tanıma, tanıyan devletin, yeni devletin bağımsızlığına, ülke üzerindeki otoritesine ve/veya devamlılığına ilişkin birtakım şüpheleri bulunmakta ve kendisini tam olarak bağlamak istememektedir. Bu tür bir tanıma yolu seçildiğinde, hem **de facto** tanıyan devletle sınırlı da olsa ilişki kurulabilmekte, hem de gerektiğinde bu işlem geri alınabilmektedir⁴².

De jure tanıma ise tam tanımadır. Tanımanın bütün hukukî etkilerini bünyesinde taşır. **De jure** tanıma ile, tanıyan devlet, yeni devletin varlığını tamamen kabul edip, bu yeni devletle uluslararası ilişkiler kurma niyetini kesin olarak ortaya koyar⁴³. **De jure** tanımanın, **de facto** tanımanın aksine geri alınabilmesi mümkün değildir. Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus da, bir devletin **de facto** tanıdığı yeni bir devleti, gerekli şartları taşıdığı kanaatine vardığı takdirde **de jure** tanıyabilmesi, yani **de facto** tanımayı **de jure** tanıma haline dönüştürebilmesidir⁴⁴. Nitekim, tanıyan devletin, **de facto** tanıdığı devlet hakkında istikrar ve otoriteye dair şüphelerinin ortadan kalkması halinde, **de facto** tanımayı **de jure** tanımaya dönüştürebilmesi mümkündür.

b. Bireysel ve Topluca Tanıma

Uluslararası hukukta tanıma bireysel veya topluca yapılabilmektedir. Bireysel tanıma, uluslararası camiaya üye bir devletin, yeni bir devleti tek başına ve yalnızca kendi adına tanıdığı bir hukukî işlem olarak karşımıza çıkmaktadır⁴⁵. Bu tür tanıma, yalnızca bir devletin tek bir hukukî işlem yaparak, yeni devletin

⁴⁰ PAZARCI, III. Kitap, s. 9.

⁴¹ BİLSEL, s. 67; CERİT, s. 120; CROZAT, s. 13; ÇELİK, s. 348; EROĞLU, s. 129; GALPIN, s. 11; MERAY, Devletler Hukuku, s. 273; MİRCİ, s. 44; PAZARCI, III. Kitap, s. 8; SCHWARZENBERGER, s. 28.

⁴² CROZAT, s. 14; ÇELİK, s. 348; MERAY, Devletler Hukuku, s. 273; PAZARCI, III. Kitap, s. 6; SUR, s. 122.

⁴³ BİLSEL, s. 67; CERİT, s. 120; CROZAT, s. 14; ÇELİK, s. 348; EROĞLU, s. 129; GALPIN, s. 10; MERAY, Devletler Hukuku, s. 273; MİRCİ, s. 43; PAZARCI, III. Kitap, s. 9, SUR, s. 122.

⁴⁴ CROZAT, s. 14; MERAY, Devletler Hukuku, s. 273; PAZARCI, III. Kitap, s. 9.

⁴⁵ BİLSEL, s. 68; CERİT, s. 121; CROZAT, s. 12; ÇELİK, s. 348; EROĞLU, s. 129; LÜTEM, s. 144; PAZARCI, III. Kitap, s. 11; SEVİĞ, s. 82.

varlığını onayladığını ve onunla uluslararası ilişkilere girme isteğini belirten bir işlemdir.

Topluca tanıma ise, birden çok devletin, bir işlemi ile yeni bir devleti tanımlarınıdır⁴⁶. Bu işlem, ya çok taraflı bir andlaşma aracılığıyla ya da bir uluslararası örgüte üye kabulü yoluyla olmaktadır⁴⁷.

c. Şartlı ve Şartsız Tanıma

Uygulamada şartlı tanıma örneklerine rastlanmakta, bunlar tanımanın tanıyan devletin bazı haklarının gözetilmesi ya da kimi konularda yeni devletin güvence vermesi gibi durumlar olarak kendini göstermektedir. Bazı yazarlar bunların şart olmadığını, bir kayıt, bir mükellefiyet olduğunu ve bunların icra edilmemeleri halinde yeni devlete karşı siyasî tedbirler alınmasının mümkün olabileceğini belirtmişlerdir⁴⁸. Ancak, her ne olursa olsun, doktrinde tanımanın şarta bağlı olamayacağı ve bir pazarlık konusu yapılamayacağı üzerinde durulmaktadır.

d. Bir Hukukî İşlem Aracılığıyla ve Otomatik Tanıma

1991 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin ortadan kalkmasının ardından, 13.1.1992 tarihli bildirisinde Rusya Federasyonu, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin devam eden devleti olduğunu belirtmiş ve üçüncü devletler tarafından tekrar tanınmasına gerek olmadığını ileri sürmüştür. Üçüncü devletler, bunu açıkça kabul ettiklerini bildirmemişler ancak buna fiilen uymuşlardır. Şöyle ki; diğer devletler, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nden ayrılan diğer devletleri ayrıca ve açıkça tanımışlar, ancak, Rusya'yı otomatik olarak tanımışlardır⁴⁹. Bu örnek, otomatik tanıma yolunun varlığından söz edilmesinin temel nedenidir.

2. Devletleri Tanıma Şekilleri

a. Sarıh (Açık) Tanıma

Devletleri tanıma şekillerinden, tanıyan devletin tanıma iradesini açıklama biçimi anlaşılmalıdır. Devletleri tanıma şekillerinden birincisi sarıh (açık) tanımadır.

Sarıh tanıma, bir devletin, yeni doğan bir devleti açıkça ve herhangi bir şüpheye mahal bırakmayacak şekilde tanımasıdır. Sarıh tanıma, tanıyan devletin, tanıyacağı devlete, tanıma iradesini bildiren bir bildirimde bulunması yoluyla kendisini gösterir. Tanıma; tanıyan devletin yeni devlete, kendisini

⁴⁶ BİLSEL, s. 68; CERİT, s. 121; CROZAT, s. 12; ÇELİK, s. 348; DUGARD, s. 24; EROĞLU, s. 129; LÜTEM, s. 144-145; PAZARCI, III. Kitap, s. 11.

⁴⁷ PAZARCI, III. Kitap, s. 11.

⁴⁸ BİLSEL, s. 65; CROZAT, s. 13; PAZARCI, III. Kitap, s. 11.

⁴⁹ PAZARCI, III. Kitap, s. 11.

Uluslararası Hukukta Tanıma Kurumu Ve KKTC Örneği

tanındığını açıkça bildiren bir mesaj veya andlaşma⁵⁰ ile ve hatta bir tebrik telgrafı ile olabilir⁵¹.

b. Zımnî (Üstü Kapalı) Tanıma

Devletleri tanıma şekillerinden biri de zımnî (üstü kapalı) tanımadır.

Zımnî tanıma, herhangi bir biçimde tanıma iradesinden söz edilmemekle birlikte, tanıyan devletin tanınan devletle, tanıma iradesini içeren bir ilişki içine girmesi durumu söz konusudur⁵². Başka bir ifadeyle, zımnî tanıma, yeni devletin tanındığı sarih bir açıklamayla belirtilmemekte, ancak, yeni devletin tanındığını ispatlayacak bir işlem yapılmaktadır. Yeni devletle yapılan bu işlem, tanınmış diğer devletlerle kurulan ilişkiler gibidir.

Burada belirtilmesi gereken bir husus vardır ki; bu da tanıma niyeti ile ilgilidir. Belirli durumlarda, bir devlet bir işlem yaparken, bunun bir zımnî tanıma olmadığı yönünde açıklamalar yapabilmektedir. Burada önemli olan husus, devletin, yeni devleti tanıma niyeti olup olmadığıdır. Tanıma niyeti olmadan yapılan ve zımnî tanıma olarak yapılan yanlış yorumlamalar geçerli olmamakta, tanıma niyeti olmadan zımnî tanıma yapılamamaktadır⁵³.

Uygulamada, aksi belirtilmediği takdirde zımnî tanıma sayılan haller şöyle sıralanabilir⁵⁴: i)Herhangi bir çekince koymadan yapılan ikili andlaşmalar; ii)Diplomasi ilişkileri kurulması; iii)Yeni devletin konsolosuna exequatur verilmesi; iv)Bağımsızlık törenlerine resmi temsilci gönderilmesi; v)Yeni devletin yalnızca devletleri üye olarak kabul eden bir uluslararası örgüte üyeliği ya da temsili için olumlu oy kullanılması.

Buna karşılık, aynı uluslararası konferansa katılma, çok taraflı bir andlaşmaya taraf olma, tanıma konusunda devletler arasında görüşmeler

⁵⁰ Brezilya'nın Fransa tarafından 8 Ocak 1826 tarihli adlaşmayla tanınması, Mısır'ın 26 Ağustos 1936 İttifak Andlaşması ile İngiltere tarafından tanınması, yeni kurulan bir devletin andlaşma yoluyla tanınmasına örnek gösterilebilir.

⁵¹ AKİPEK, s. 96; BİLSEL, s. 67; CERİT, s. 120; CROZAT, s. 11; ÇELİK, s. 346; EROĞLU, s. 129; MERAY, Devletler Hukuku, s. 271; MİRCİ, s. 43; PAZARCI, III. Kitap, s. 10; SUR, s. 122.

⁵² AKİPEK, s. 96; BİLSEL, s. 67; CERİT, s. 120; CROZAT, s. 11; ÇELİK, s. 347; EROĞLU, s. 129; LÜTEM, s. 145; MERAY, Devletler Hukuku, s. 271; MİRCİ, s. 44; PAZARCI, III. Kitap, s. 10; SUR, s. 122.

⁵³ MERAY, Devletler Hukuku, s. 272; TOLUNER, Kıbrıs Türk Federe Devleti, s. 148.

⁵⁴ AKİPEK, s. 97; BİLSEL, s. 67; CROZAT, s. 12; ÇELİK, s. 347; EROĞLU, s. 129; MERAY, Devletler Hukuku, s. 272; MİRCİ, s. 44; PAZARCI, III. Kitap, s. 10; SUR, s. 122.

yapılması, diplomasi temsilcileri dışındaki temsilciler aracılığıyla temas kurulması ve ticari ilişkiler kurulması gibi durumlar zımnî tanıma sayılmazlar⁵⁵.

F. TANIMA ZAMANI

Devletlerin tanınmasında önem arz eden hususlardan biri de, tanınmanın zamanına ilişkindir. Tanınmanın gerçekleşeceği zaman konusunda uluslararası hukukun getirdiği kesin kriterlerin mevcut olmaması, tanıma kurumuna bir sorun daha yüklemektedir.

Tanınmanın zamanı, yeni oluşumun devlet olmanın objektif unsurlarını bütünüyle taşımaya başladığı an olmalıdır. Şöyle ki; yeni bir varlık, ülke, insan topluluğu ve egemen-üstün bir kamu otoritesinin varlığı şartlarını yerine getirdiği andan itibaren devlet olma vasfını kazanır ve bu andan itibaren tanınması icap eder⁵⁶.

Ancak durum uygulamada bu kadar kolay görünmemektedir. Çünkü, yeni bir varlığın, bu şartları bünyesinde taşıyıp taşımadığını tespit etmek oldukça güçtür. Yeni bir oluşumun, devlet olma vasfını kazanabilmesi için gereken objektif unsurları taşıdığı kesin ve açık olarak tespit edilemediği hallerde tanınması “erken tanıma⁵⁷”ya sebebiyet verir ve bir diğer devletin iç işlerine müdahale sayılıp, uluslararası suç olma niteliği arz edebilir.

Bir diğer açıdan bakıldığında, devlet olma vasfını kazanabilmek için gerekli olan ülke, insan topluluğu ve egemen-üstün kamu otoritesi unsurlarını taşıdığı halde, genellikle siyasi sebeplerin etkisiyle devlet olarak tanınmaması, “geç tanıma⁵⁸” olarak nitelendirilen durumu ortaya çıkarmaktadır.

G. TANIMANIN GERİ ALINMASI

Uluslararası hukukta tanıma kurumuna ait hemen her meselede olduğu gibi, tanınmanın geri alınması konusunda da görüş ayrılıkları mevcuttur.

Yukarıda ayrıntılı olarak belirtildiği gibi, doktrinde büyük bir çoğunluk, tanınmanın açıklayıcı nitelikte olduğunu belirtmektedir⁵⁹. Bu görüşün

⁵⁵ CROZAT, s. 12; ÇELİK, s. 347; MERAY, Devletler Hukuku, s. 272; PAZARCI, III. Kitap, s. 10; SUR, s. 122.

⁵⁶ AKİPEK, s. 97.

⁵⁷ 1903 yılında Kolombiya’dan ayrılarak kurulan Panama’nın ABD tarafından birkaç gün içinde tanınarak inşa edilecek kanal hakkında anlaşma imzalaması; ABD’nin İsrail’i kurulduğu gün tanınması bu duruma verilebilecek en önemli örnekler arasındadır.

⁵⁸ ABD’nin, Sovyetler Birliği’ni kuruluşundan 15 yıl sonra tanınması; Portekiz’in Sovyetler Birliği’ni 50 yıl boyunca tanımamış olması; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin hala pek çok devlet tarafından tanınmaması geç tanımaya verilebilecek örnekler arasındadır.

⁵⁹ AKİPEK, s. 96; BİLSEL, s. 62; CERİT, s. 119; CROZAT, s. 7; ÇELİK, s. 344; EROĞLU, s. 128; MERAY, Devletler Hukuku, s. 268; MİRCİ, s. 42; PAZARCI, III. Kitap, s. 4; SUR, s. 119.

Uluslararası Hukukta Tanıma Kurumu Ve KKTC Örneği

savunucuları, tanımanın geri alınamayacağını ileri sürmektedirler⁶⁰. Var olan bir devlet, yeni ortaya çıkan bir devleti tanımışsa, artık bu yeni devletin varlığını reddedemez. Çünkü bu devlet, yeni oluşan devleti tanımakla, o devletin varlığını onaylamış ve yasallığını eleştirme hakkını kendi adına ortadan kaldırmış olur. Tanıyan devletin yapabileceği şey, tanıma beyanını geri almak değil, tanıdığı devletle arasında süregelen diplomasi ilişkilerini kesmektir. Bu da, tanımanın geri alındığı anlamına gelmez⁶¹.

Tanımanın kurucu olduğunu iddia eden yazarlara göre ise, tanıma, yeni bir varlığın devlet olma vasfını kazanabilmesi için şarttır⁶². Eğer esas olan hakim devletlerin iradesi ise ve bu konuda tam bir serbesti söz konusu ise, irade yaptığı bir şeyi aynı surette bozabilecektir⁶³.

H. DEVLETLERİN TANINMASININ HUKUKÎ ETKİLERİ ve TANINMAYAN DEVLETLERİN HUKUKÎ DURUMU

1. Bir Devletin Tanınmasının Hukukî Etkileri

Yeni bir devletin tanınması ilk olarak, uluslararası topluma yeni bir üyenin daha katılmış olmasının kabulü ve tanıyan devletlerin bu yeni devletle uluslararası hukuka uygun ilişkiler kuracağını belirtmeleri sonucunu ortaya koyan bir hukukî işlemdir. Yani tanıma, söz konusu devletin var olma gerçeğinin deklarasyonudur⁶⁴. Yeni bir devletin tanınması, üzerindeki büyük görüş ayrılıklarına rağmen önemli neticeleri olan bir işlemdir. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür: i) Tanınan ve tanıyan devletler arasında her türlü uluslararası ilişkinin hukukî açıdan kurulması imkanının doğması; ii) Tanınan devletin tanıyan devlet nezdinde dokunulmazlık ve yargı bağımsızlığından yararlanması; iii) Tanınan devletin kamu işlemlerine tanıyan devlet iç hukuk düzeninde saygı gösterilmesi; iv) Tanınan devlet ile tanıyan devletin birbirlerinin uluslararası sorumluluklarını ileri sürme haklarının doğması.

2. Tanınmayan Devletlerin Hukukî Durumu

Belirli bir ülke, insan topluluğu ve egemen-üstün otorite unsurlarını yerine getirerek kurulan bir devlet, uluslararası hukuk kişisi olma vasfına sahiptir. Yeni kurulan bu devletin tanınıp tanınmaması, bu gerçeği değiştirmez. Fiilen varolmuş bir devlet, uluslararası alanda hesaba katılmak zorundadır. Örneğin, uygulamada ve doktrinde baskın olan görüşe göre, yeni kurulan bu devletin karasularından geçişte zararsız geçiş kuralına uyulması ve hava

⁶⁰ BİLSEL, s. 65; CERİT, s. 120; CROZAT, s. 8; MİRCİ, s. 43; PAZARCI, III. Kitap, s. 5-6.

⁶¹ MERAY, Devletler Hukuku, s. 276; SUR, s. 120.

⁶² ANZİLOTTİ, s. 122; LAUTERPACHT, s. 51.

⁶³ CROZAT, s. 7.

⁶⁴ CHEN Tı-Chiang, The International Law of Recognition, London 1951, s. 133.

sahasından izin alınarak geçilmesi zorunludur⁶⁵. Bunun yanısıra, tanınmamış bir devletle belirli şartlarda konsolosluk ilişkileri kurulması mümkün olduğu gibi; tartışmalı olmakla birlikte, bir devlette geçerli olan özel hukukun kanunlar ihtilafı kurallarına göre mahkemelerin var olan ve fakat tanınmamış bir devletin kanunlarını uygulaması da belirli şartlar halinde kabul edilebilmektedir⁶⁶. Tüm bunların yanında, devlet olmanın objektif unsurlarını yerine getirerek kurulmuş da olsa, yeni kurulan bir devlet tanınmamış olması sebebiyle uluslararası alanda ciddi güçlüklerle karşılaşmaktadır.

Bunlardan birincisi, yeni kurulan bir devletin tanınmamasından dolayı uluslararası alanda devlet olarak muamele görmesinin güç olmasıdır⁶⁷. Şöyle ki; tanınmamış bir devlet, uluslararası ilişkilere girmeye ehil görülmemiş ve tanımayan devletle uluslararası alanda eşit bir statüde bulunması tanımayan devlet açısından imkansız kılınmıştır.

Bunun yanında, tanınmamış devletin hukukî işlemlerinin, yasalarının ve yargı kararlarının hukukî değeri bulunmaz. Tanınmamış bir devletin geleneksel yargı bağımsızlığından yararlanması ve uluslararası örgütlere üye olmasının güçleşmesi yanında, diplomasi ilişkileri kurması ve uluslararası yargı ve hakemlik organlarına başvurması da imkansız hale gelir⁶⁸.

II. HÜKÜMETLERİN TANINMASI ve DİĞER TANIMA DURUMLARI

A. Hükümetlerin Tanınması

1. Genel Olarak

Devletin oluşumunu sağlayan unsurlardan biri olan egemen-üstün kamu otoritesinin, yani hükümetin varlığı, devletlerin birbirleriyle ilişki kurabilmesi için olmazsa olmaz bir unsurdur. Uluslararası alanda devletler birbirleriyle hükümetler vasıtası ile ilişki kurabilmektedir. Öyleyse, tanınmış bir devlet bünyesinde varlığını sürdüren tanınmamış bir hükümet, o devletin tanınmasını anlamsız hale getirecek; bir devletin tanınmasının doğal amaç ve sonucu olan “diplomatik ilişkiler kurma” ve “uluslararası yükümlülükleri yerine getirme” durumu imkansız hale gelecektir.

2. Meselenin Tarifi ve Niteliği

Uluslararası uygulamada hükümetler, her zaman kendi anayasalarına uygun olarak iktidara gelmeyebilir⁶⁹. Bir devlette, hükümetin darbe, devrim,

⁶⁵ PAZARCI, III. Kitap, s. 13.

⁶⁶ PAZARCI, III. Kitap, s. 13.

⁶⁷ SUR, s. 120.

⁶⁸ PAZARCI, III. Kitap, s. 14; SUR, s. 120.

⁶⁹ MERAY, Devletler Hukuku, s. 277; TOLUNER, Kıbrıs Türk Federe Devleti, s. 148.

Uluslararası Hukukta Tanıma Kurumu Ve KKTC Örneği

ayaklanma gibi yasal olmayan yollarla kurulması da ihtimal dahilindedir⁷⁰. İşte, uluslararası alanda yalnızca darbe, devrim, ayaklanma gibi yasal olmayan yollarla kurulan hükûmetlerde tanınma mümkün olabilmektedir⁷¹. Ancak bir hükûmetin tanınması için, söz konusu hükûmetin devletin de aynı anda veya daha önceden tanınmış olması zorunludur⁷².

3. Hükûmetlerin Tanınması Konusunda Başvurulan Ölçütler

Hükûmetlerin tanınması meselesine baktığımızda, uluslararası hukukta bu kurumu kesin kriterlere bağlayan normların bulunmadığını görmekteyiz. Ancak devletler uygulamada bir fiilî hükûmeti tanırken veya tanımazken, bu durumu mümkün olduğu kadar hukukî görünecek belirli ölçütlere de dayandırmaya çalışmışlardır⁷³. Bu ölçütleri iki ana başlık altında toplamak mümkündür.

a. Sübjektif Ölçütler

i. Meşrûluk Ölçütü (Tobar Doktrini)

İlk olarak Ekvator Dışişleri Bakanı Tobar tarafından açıklanan görüşe göre, fiilî hükûmetlerin tanınmasında halkın iradesine ve rızasına dayanılması esastır⁷⁴. İlk olarak 1907 yılında açıklanan ve Güney Amerika'da bir süre uygulanan bu ölçüt, bir hükûmetin tanınabilmesi için, o ülkenin mevcut düzenine göre kurulmuş ya da meşrûluğunun bir seçimle teyit edilmiş olması gerektiğini savunmaktadır⁷⁵. Bir anlamda bu ölçüte göre, adeta serbest seçimlerle işbaşına gelmemiş hükûmetlerin tanınması reddedilmelidir⁷⁶. Daha genel bir ifadeyle, bu ölçüte göre, ülkesinin anayasal çerçevesine aykırı olarak kurulan hükûmetlerin tanınmaması gerekmektedir⁷⁷. Bu ölçütün uygulanması, doktrinde diğer devletlerin iç işlerine karışma olarak nitelendirilmektedir⁷⁸.

⁷⁰ SUR, s. 123.

⁷¹ MOORE, s. 119; PETERSON M. J., Recognition of Governments, London 1997, s. 3; ROTH Brad R., Governmental Ilegitimacy in International Law, Oxford 1999, s. 125; SCHWARZENBERGER, s. 30.

⁷² PAZARCI, III. Kitap, s. 14.

⁷³ BİLSEL, s. 76; CERİT, s. 125; CROZAT, s. 18; EROĞLU, s. 130; MERAY, Devletler Hukuku, s. 278; MİRCİ, s. 45; PAZARCI, III. Kitap, s. 15; PETERSON, s. 12; SUR, s. 123.

⁷⁴ MERAY, Devletler Hukuku, s. 279; PAZARCI, III. Kitap, s. 16.

⁷⁵ BİLSEL, s. 77; MİRCİ, s. 45; SUR, s. 123.

⁷⁶ PAZARCI, III. Kitap, s. 16.

⁷⁷ BİLSEL, s. 77; CERİT, s. 125; LÜTEM, s. 148; MİRCİ, s. 45.

⁷⁸ BİLSEL, s. 76; CERİT, s. 125; CROZAT, s. 20; MİRCİ, s. 46; PAZARCI, III. Kitap, s. 16; SUR, s. 124.

ii. Uluslararası Yükümlülüklerin Yerine Getirilmesi Ölçütü (Hayes Doktrini)

Hükûmetlerin tanınması konusunda başvuru bu ölçüt, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Rutherford Richard Hayes tarafından 1877 yılında ileri sürülmüştür⁷⁹. Bu ölçüt, Meksika'da Diaz hükûmetinin tanınması sırasında, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Hayes'in yolladığı mesajda, ihtilalle bir hükûmet değişikliği olduğu zaman, bu fiilî hükûmetin uluslararası yükümlülüklerini yerine getireceğini açıkladığı takdirde tanınması gerektiğini bildirmesiyle ortaya çıkmıştır⁸⁰. Doktrinde de bir ölçüde kabul edilen bu ölçüte göre, anayasaya aykırı yollardan iktidara gelen bir hükûmetin tanınması için, uluslararası yükümlülüklerle bağlı kalınacağı açıklanması gerekir⁸¹.

b. Objektif Ölçütler

i. Fiilî Varlık ve Etki İlkesine Dayandırılan Ölçüt

Uygulamada sıkça rastlanılan bu ölçüt, yeni hükûmetin tanınması konusunda, bu hükûmetin fiilî varlığı ve etkisi ilkesine uygun olarak yapılan değerlendirmeye göre karar verilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır⁸². Uluslararası uygulamada devletler, yeni bir hükûmeti tanıma meselesi ile karşılaştıkları takdirde, yeni hükûmetin ülke üzerinde etkili ve istikrarlı bir şekilde otoritesini tesis edip etmediğine bakmaktadırlar⁸³. Bu ölçüte göre, olağandışı yollarla kurulmuş olan bu yeni hükûmet, devletin bütün idari mekanizmaları üzerinde otoritesini tesis etmişse, bu fiilî hükûmetin kısa veya uzun süreli bir bekleme döneminin ardından tanınması gerekmektedir⁸⁴.

ii. Otomatik Tanıma Ölçütü (Estrada Doktrini)

Meksika Dışişleri Bakanı Estrada tarafından 1930 yılında ortaya atılan bu görüş, hükûmetlerin tanınması meselesini yok saymakta, uluslararası hukukta böyle bir meseleye yer vermemektedir.

Estrada bu görüşünü, 27 Eylül 1930 tarihinde, yabancı devletlerdeki Meksika temsilcilerine gönderdiği bir genelgede açıklamıştır⁸⁵. Estrada bu

⁷⁹ CROZAT, s. 20; LÜTEM, s. 149-150; MERAY, Devletler Hukuku, s. 280; SUR, s. 124.

⁸⁰ MERAY, Devletler Hukuku, s. 280; SUR, s. 124.

⁸¹ ANZİLOTTİ, s. 136.

⁸² LÜTEM, s. 151; PAZARCI, III. Kitap, s. 15; SUR, s. 124; TOLUNER, Kıbrıs Türk Federe Devleti, s. 148.

⁸³ Örneğin, Çin'de 1950 yılında, komünist hükûmet yönetimi ele geçirdiğinde, üç ay sonra yeni hükûmet İngiltere tarafından bu ölçüte dayanılarak tanınmıştır.

⁸⁴ MERAY, Devletler Hukuku, s. 282.

⁸⁵ BİLSEL, s. 77-78; CERİT, s. 125; MİRCİ, s. 46; PAZARCI, III. Kitap, s. 16; SUR, s. 125.

Uluslararası Hukukta Tanıma Kurumu Ve KKTC Örneği

genelgede; yabancı hükûmetlere, bir diğer devletteki mevcut rejimin meşrû olup olmadığı konusunda karar verme imkanı sağlayan hükûmetlerin tanınması uygulamasından vazgeçilmesi gerektiğini, bunun diğer devletlerin egemenliğini ihlal etmek anlamına geldiğini ve bir diğer devletin içişlerine müdahale olduğunu belirtmiş; bundan böyle Meksika hükûmetinin diğer devletlerle diplomatik ilişkiler kurarken veya bunu reddederken, bu hareketin ne peşinen ne de a posteriori olarak, yabancı devletlerin kendi hükûmetlerini veya makamlarını kabul, idame veya değiştirme haklarını bir değerlendirme konusu yapmamış olacağını ifade etmiştir⁸⁶. Genel anlamda kabul görmeyen bu görüş, bir hükûmetin tanınmasını ya da tanınmamasını, o devletin içişlerine karışma olarak yorumlamıştır. Bir ülkede, olağandışı yollarla hükûmet değişikliği olduğu takdirde, Estrada Doktrini'nin önerisi, bu hükûmeti tanımak ya da tanımamak yerine, bu hükûmetin sakıncalı bulunması halinde diplomasi ilişkilerini kesmektir⁸⁷.

4. Hükûmetlerin Tanınmasının Yolları ve Şekilleri

a. De Facto (Fiilî) ve De Jure (Hukukî) Tanıma

Uluslararası uygulamada, devletlerin tanınmasında olduğu gibi, hükûmetlerin tanınmasında da **de facto** ve **de jure** tanıma ayrımı yapıldığı görülmektedir.

De facto tanıma, olağandışı yollarla işbaşına gelen hükûmetlerin tanınmasında, **de jure** tanımaya geçişte bir hazırlık safhası olarak kendisini göstermektedir⁸⁸. Geçici nitelik taşıyan **de facto** tanıma, arandılan şartların yerine gelmesi halinde, **de jure** tanımaya dönüştürülebilir. Ayrıca, hükûmetlerin tanınması, **de facto** tanınmış olsa da geçmişe yürür⁸⁹. Hükûmetlerin **de facto** tanınmasına, Sovyet hükûmetinin, İngiltere tarafından 16 Mart 1921'de, İtalya tarafından 26 Mart 1921'de, İsviçre tarafından 24 Şubat 1941 tarihinde **de facto** tanınması örnek gösterilebilir⁹⁰. Bu devletler daha sonra Sovyet hükûmetini **de jure** tanımışlar, yani **de facto** tanımayı **de jure** tanımaya dönüştürmüşlerdir⁹¹.

Olağandışı yollarla işbaşına gelen hükûmetleri tanımanın bir diğer yolu **de jure** tanımadır. **De jure** tanıma, devletlerin tanınmasına paralel olarak, varlığı ve istikrarı konusunda hiçbir kuşku duyulmayan hükûmetler için söz

⁸⁶ MERAY, Devletler Hukuku, s. 283.

⁸⁷ PAZARCI, III. Kitap, s. 16.

⁸⁸ CROZAT, s. 24.

⁸⁹ CROZAT, s. 24.

⁹⁰ MERAY, Devletler Hukuku, s. 284.

⁹¹ İngiltere 1 Şubat 1924 tarihinde, İtalya 7 Şubat 1924 tarihinde, İsviçre ise 18 Mart 1943 tarihinde, de facto tanımlarını de jure tanımaya dönüştürmüşlerdir.

konusu olmaktadır⁹². **De jure** tanımada, tanınan hükûmetin istikrar ve otoritesine dair herhangi bir şüphe duyulmamakta; **de jure** tanıma da **de facto** tanıma gibi devamlılık arz etmektedir⁹³. Bazı durumlarda da **de jure** tanıma, **de facto** tanımanın devamı olma niteliği gösterir.

b. Sarih (Açık) ve Zımnî (Üstü Kapalı) Tanıma

Sarih tanıma, olağandışı yollarla iktidara gelmiş bir hükûmetin, diğer devletler tarafından açıkça, hiçbir şüpheye mahal vermeyecek şekilde tanınması işlemidir. Sarih tanıma, tanıyan devletin, tanıyacağı hükûmete, tanıma iradesini açıklayan bir bildirimde bulunması yoluyla kendisini gösterir.

Zımnî tanıma ise, tanınacak hükûmete, tanındığına dair herhangi bir bildirimde bulunmamakta, ancak, yeni hükûmetin tanındığını ispatlayacak bir işlem yapılmaktadır. Herhangi bir bildirimde bulunmadan diplomatik ilişkilere girilmesi, zımnî tanıma hallerine verilebilecek örnekler arasındadır.

Uluslararası uygulamada, son yıllarda sıklıkla karşılaşılan eğilim, eğer ilgili hükûmet tanınacaksa, açıkça bir bildirim yerine yeni hükûmetle ilişkilerin sürdürülmesi yoluyla üstü kapalı bir biçimde hükûmetlerin tanınması olmaktadır⁹⁴.

5. Tanınmanın Geri Alınması

Olağandışı yollarla iktidarı ele geçirmiş bir hükûmetin tanınmasının ardından, tanınan bu hükûmetin ülke üzerinde sahip olduğu fiilî otoriteyi kaybetmesi ve bu hükûmetin karşısında veya yerinde, devlet ülkesinin belirli bir parçası üzerinde yeni bir hükûmet kurulması halinde, bu yeni hükûmetin tanınması yoluna gidilerek, eski hükûmetin tanınması geri alınabilmektedir⁹⁵. Anayasal çerçevede kurulmamış olup, tanıma kurumuna konu olan bir hükûmet, ülke üzerindeki etkisini kaybetmiş ve bununla beraber bu hükûmete alternatif olarak yeni bir hükûmet kurulmuşsa, diğer devletler yeni kurulan bu hükûmeti tanıdıklarını açıklamak suretiyle, önceki hükûmete dair tanıma beyanını geri almış olurlar. Daha önceden tanınmış ve fakat ülke üzerinde tesirli olma gücünü kaybeden hükûmetin, karşısında veya yerine kurulmuş yeni bir hükûmet yoksa, bu durumda tanımanın geri alınması değil, diplomatik ilişkilerin kesilmesi söz konusu olur⁹⁶.

⁹² CERİT, s. 126; EROĞLU, s. 130; PAZARCI, III. Kitap, s. 16.

⁹³ CROZAT, s. 24.

⁹⁴ PAZARCI, III. Kitap, s. 16.

⁹⁵ MERAY, Devletler Hukuku, s. 287; SUR, s. 123; PETERSON, s. 17.

⁹⁶ MERAY, Devletler Hukuku, s. 287-288.

6. Tanımın Geçmişe Etkili Olması

Uluslararası uygulamada, hükümetlerin tanınmasının etkilerinin geçmişe yürüyeceği; yani tanınmış hükümetin, fiilî olarak kurulmasından tanınmasına kadar geçen devredeki tasarruflarının da hukukîlik kazanacağı kabul edilmektedir⁹⁷.

Hükümetlerin tanınmasının geçmişe etkili olması prensibi, İngiliz ve Amerikan mahkemeleri tarafından da kabul görmüştür. Örneğin; Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesi, ABD-Belmont meselesinde, bu konudaki müspet düşüncesini açıklamıştır⁹⁸.

7. Hükümetlerin Tanınmasının ve Tanınmamasının Hukukî Etkileri

a. Hükümetlerin Tanınmasının Hukukî Etkileri

Anayasal çerçevenin dışında iktidara gelen bu yeni hükümetin tanınmasının, tanınan hükümet ve bağlı bulunduğu devlet açısından ortaya koyduğu önemli hukukî sonuçlar mevcuttur. Bunlardan ilki, yeni hükümetin tanınmasının ardından, tanıyan devletle hükümeti tanınan devlet arasında, her türlü uluslararası ilişkinin tekrar vücut bulmasıdır⁹⁹. Şöyle ki; kurulan bu yeni hükümetin tanınmasıyla, bu hükümetin yaptığı bütün tasarruflar diğer devletler tarafından muteber addedilir. Yeni hükümet, tanınmasının ardından, tanıyan devletle her türlü uluslararası ilişkiyi kurabilme hakkını kazanır; örneğin, tanınan hükümet, tanıyan devletle andlaşma imzalayıp diplomatik ilişkiler kurabilir. Tanıma ile, bu yeni hükümetin tanınmasından itibaren değil, fiilî olarak kurulduğu andan itibaren yaptığı işlemler geçerli sayılır¹⁰⁰.

Olağandışı yollarla kurulan yeni hükümetin tanınmasının, bağlı bulunduğu devlet açısından en önemli etkisi de, tanınmamış hükümeti yüzünden uluslararası alanda yalnız kalan devlete, tanınmış olmasının avantajlarından yararlanma hakkını sağlamasıdır. Bu devlet, hükümetinin tanındığı andan itibaren adeta uluslararası alanda hareket serbestisi kazanır.

b. Hükümetlerin Tanınmamasının Hukukî Etkileri

Bir hükümetin tanınmamasının başlıca etkisi, bu hükümetin diğer devletlerin hükümetleriyle diplomasi ilişkilerine girmesine engel teşkil etmesidir¹⁰¹. Tanınmış devlet, tanınmamış hükümeti sebebiyle diğer devletlerle diplomasi ilişkilerine girmekten yoksun kalmaktadır. Çünkü, yalnızca tanınmış

⁹⁷ MERAY, Devletler Hukuku, s. 288.

⁹⁸ CROZAT, s. 26.

⁹⁹ MERAY, Devletler Hukuku, s. 277.

¹⁰⁰ MERAY, Devletler Hukuku, s. 288.

¹⁰¹ MERAY, Devletler Hukuku, s. 288.

ya da olağan yollarla iktidara gelmiş hükûmetlerin tasarrufları diğer devletler tarafından muteber görülmektedir.

Olağandışı yollarla işbaşına gelmiş bir hükûmetin tanınmamasının bir diğer etkisi de, bu hükûmetin, kendisini tanımamış devletlerin mahkemeleri önünde davacı veya davalı sıfatıyla yer almasının mümkün olmamasıdır¹⁰². Mahkemeler hükûmetlerinin tanıma veya tanınamama kararları ile bağılırlar ve kendi devletinin tanıdığı veya tanımadığı bir hükûmetin tanıma şartlarına sahip olup olmadığına karar verme yetkileri yoktur¹⁰³.

B. DİĞER TANIMA DURUMLARI ve ANLAMLARI

1. Uluslararası Örgütlerin Tanınması Sorunu

Uluslararası hukukun ana ögesi bağımsız devletlerdir. Ancak belirli bir toplumun ya da birimin, uluslararası hukuk düzeni içinde yer alması için ilke olarak, tüm yetkilerle donatılmış bulunan devlet düzeyine erişmesi zorunlu değildir. Devlet egemenliğinin bir başıboşluk içinde kullanılması, uluslararası ilişkilerin pek çok alana yayılması, silahlanmanın artması gibi sebepler, devletleri menfaat ve haklarının korunmasını sağlayacak bir düzen kurmaya yöneltmiştir¹⁰⁴. Bunun sonucu olarak, uluslararası örgütler, devletlerden farklı bir biçimde sınırlı uluslararası hukuk kişiliğine sahip olarak uluslararası hukuk düzeni içinde yer alabilmektedir¹⁰⁵. Uluslararası örgütlerin sahip oldukları yetkilere bağlı olarak, amaç ve görevleriyle sınırlı bir uluslararası hukuk kişiliğine sahip oldukları kabul edilmekle birlikte, bu uluslararası hukuk kişiliğinin kimler bakımından geçerli olacağı, uluslararası örgütlerin tanınması problemini ortaya çıkarmaktadır¹⁰⁶. Belirli bir ülkeye, kendisine vatandaşlık bağı ile bağlı olan bir insan topluluğuna, buyruk verme ve zorlama yollarına müracaat etme hakkına sahip olmayan uluslararası örgütler, devletlerden farklı olarak, üye devletlerin ortak iradeleri ile doğarlar¹⁰⁷. İşte bu ortak iradenin diğer devletler üzerinde de etkili olabilmesi, tanınmasına bağılıdır.

2. Savaşan (Muharip) Statüsünün Tanınması

Uygulanan uluslararası hukukta, karşılaşılan bir diğer tanıma durumu, “savaşan statüsünün tanınması”dır. Bir devlet ülkesinde, isyan hali devam eder ve bu halin neticesi tahmin edilemezse, o devlet ülkesinde bir iç savaş var

¹⁰² MERAY, Devletler Hukuku, s. 288.

¹⁰³ BİLSEL, s. 88; CHEN, s. 133.

¹⁰⁴ MERAY Seha L., Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler, 2. Baskı, Ankara 1979, s. 264.

¹⁰⁵ PAZARCI, III. Kitap, s. 18.

¹⁰⁶ PAZARCI, III. Kitap, s. 18.

¹⁰⁷ BOZKURT Enver/KÜTÜKÇÜ Akif/POYRAZ Yasin, Devletler Hukuku, Ankara 2000, s. 155.

Uluslararası Hukukta Tanıma Kurumu Ve KKTC Örneği

demektir. Savaşan statüsünün tanınması, işte yalnızca bu iç savaş halinde söz konusu olabilmektedir¹⁰⁸. Tanınmış bir devlet ve hükûmete karşı başkaldırarak, ayrılma ya da hükûmet olma amacıyla mücadele veren kuvvetlerin birtakım şartları taşımaları durumunda, üçüncü devletlerin, yalnızca bu kuvvet kullanma döneminde geçerli olmak üzere başkaldıran kuvvetleri tanıma yoluna gittikleri görülmektedir¹⁰⁹. Başkaldıran kuvvetlere bu geçici statüyü tanıyan devlet, yasal hükûmet ve savaşan statüsü tanıdığı kuvvetler arasında tarafsızlık kurallarına uymayı kabul ve ilan etmektedir. Ayrıca, üçüncü devletler, belirli bir ülke parçası üzerinde fiilen otorite kurmuş olan başkaldıran kuvvetlere, savaşan statüsü tanımak yoluyla, bu ülke üzerindeki çıkarlarını sağlamayı amaçlamaktadırlar¹¹⁰.

3. Ayaklanan (Asi) Statüsünün Tanınması

İsyan, bir devlet ülkesinde, askerî ya da siyasi bir grup tarafından, devlet ya da yasal hükûmete karşı gerçekleşen ve fakat bir iç savaş niteliği taşımayan ve devletler arasındaki ilişkilerin muntazam gerçekleşmesine engel teşkil eden bir silahlı başkaldırı olayıdır¹¹¹. Ayaklanan statüsünün tanınması, yasal devlete ya da hükûmetine karşı silahlı bir başkaldırı olayı yani yukarıda tarif edilen isyan sırasında, bu kuvvetlere belirli hakların ve yetkilerin tanınmasını belirtmektedir¹¹². Üçüncü devletlerin, başkaldıran kuvvetlere, geçici nitelikte de olsa uluslararası düzeyde bir kimlik kazandıran “savaşan statüsü”nü tanımak istemedikleri takdirde başvurdukları ve daha çok devlet gemilerinde gerçekleşen başkaldırı olaylarına ilişkin olan bu yolla, isyan durumu gerek asiler gerekse üçüncü devletler bakımından tespit edilmiş olmaktadır¹¹³.

Ayaklanan statüsünün tanınması, savaşan statüsüne göre daha dar kapsamlıdır ve bu statüyü tanıyan devletlerin tam anlamıyla tarafsız olma zorunluluğu yoktur. Fiilî bir ayaklanmada asi statüsünün tanınması, bu statünün tanıdığı gruba sınırlı bir uluslararası kişilik bahşetmektedir. Şöyle ki; asiler diğer devletlerce kara veya deniz haydudu sayılmamakla birlikte, kendilerine açık denizde gemileri ziyaret hakkı ile denizde el koyma hakkı

¹⁰⁸ BİLSEL, s. 69; CERİT, s. 121; GALPIN, s. 12; LE FUR, s. 321; MENEMENCİOĞLU, s. 106; MERAY, Devletler Hukuku, s. 290; MİRCİ, s. 44; MOORE, s. 164; PAZARCI, III. Kitap, s. 19; WILSON George Grafton, Handbook of International Law, Cambridge 1961, s. 40.

¹⁰⁹ PAZARCI, III. Kitap, s. 19.

¹¹⁰ PAZARCI, III. Kitap, s. 20.

¹¹¹ ALSAN, s. 187; BİLSEL, s. 68; CERİT, s. 121; MERAY, Devletler Hukuku, s. 291; MİRCİ, s. 44.

¹¹² PAZARCI, III. Kitap, s. 21; WILSON, s. 43.

¹¹³ MERAY, Devletler Hukuku, s. 291; PAZARCI, III. Kitap, s. 21.

tanınmamaktadır¹¹⁴. Bunun yanında, üçüncü devletler geçici olmakla birlikte, asilerin denetimi altındaki bölgede, vatandaşlarını ve kendi menfaatlerini korumak amacıyla başvuracak bir otorite bulmuş olmaktadır. Bunun sonucu olarak da, gerçekleşen haksız fiillerden ötürü bu otoritenin sorumluluğu söz konusu olmaktadır¹¹⁵. Diğer taraftan, bir ayaklanmada asi sıfatını tanımış bir üçüncü devlet, kendi vatandaşlarının ve özellikle kendi tâbiyetindeki gemilerin, bu ayaklanmaya asiler lehine katılmalarını da önlemek imkanı bulmaktadır¹¹⁶.

4. Ulusların ve Ulusal Kurtuluş Hareketlerinin Tanınması

Gerek bir uluslararası savaş gerekse bir iç savaş sırasında, bağımsızlığa yönelik bir mücadeleyi yürüten kuvvetlerin, ülkenin belirli bir bölümünde de olsa yeteri kadar veya hiçbir denetimi yoksa, bu kuvvetleri destekleyen üçüncü devletlerin, anılan kuvvetleri hükümet olarak tanınması ya da bu kuvvetlere savaştan statüsü tanınması mümkün değildir¹¹⁷. Bu durumlarda üçüncü devletler, bu kuvvetlere birtakım ara statüler tanımaktadırlar. Bunlardan birincisi ulus olarak tanımaz. Devlete karşı yabancı bir devlet ülkesinde yerleşen kuvvetlerin kurduğu teşkilat bu şekilde tanınabilecektir¹¹⁸. Yani bu hareket, ayaklanma veya iç savaşta olduğu gibi devlet ülkesinde değil, yabancı bir devlet ülkesinde yerleşmiş bulunan bir siyasî teşkilat tarafından yapılmaktadır. Ulusların tanınması durumunda, tanımının kapsamı tanıyan devletler tarafından belirlenmektedir¹¹⁹. Bir grubun bu şekilde ulus olarak tanınmasının temel amacı, bağımsızlığını kazanma mücadelesi veren topluluklara siyasî destek vermektir ibarettir.

Uluslararası uygulamada, ulus olarak tanıma ile iki hukukî etki elde edilmeye çalışılmaktadır. Bunlardan birincisi, bu topluluğun ulusal bayrakları altında ülkeleri dışında da ordu kurmalarını mümkün hale getirmektir¹²⁰. Ulusların tanınması ile elde edilmeye çalışılan ikinci hukukî etki ise, bu topluluğun barış görüşmelerine ve yeni devletlerin kurulması görüşmelerine kendi adlarına katılımının sağlanmasıdır. Ancak, kanaatimizce

¹¹⁴ EROĞLU, s. 131; MENEMENCİOĞLU, s. 106; MERAY, Devletler Hukuku, s. 291; PAZARCI, III. Kitap, s. 22.

¹¹⁵ BİLSEL, s. 68; CERİT, s. 121; EROĞLU, s. 131; MERAY, Devletler Hukuku, s. 292; MİRCİ, s. 44; PAZARCI, III. Kitap, s. 22.

¹¹⁶ Küba'nın İspanya'ya karşı isyanı ile, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Cleveland, 1895 yılında, Amerika vatandaşlarının Amerikan tarafsızlığına aykırı faaliyetlerden çekinmelerini ilan etmiştir.

¹¹⁷ PAZARCI, III. Kitap, s. 22.

¹¹⁸ CERİT, s. 122; MİRCİ, s. 44.

¹¹⁹ PAZARCI, III. Kitap, s. 23.

¹²⁰ PAZARCI, III. Kitap, s. 23.

Uluslararası Hukukta Tanıma Kurumu Ve KKTC Örneği

üçüncü devletlerin ulus sıfatını tanıdığı topluluğa verdiği bu destek, hukukî olmaktan uzaktır. Çünkü, diğer devletlerle uluslararası ilişkilere girişebilmek için ulus olarak tanınmak yeterli değildir.

Ulusal kurtuluş hareketlerinin tanınmasına bakıldığında ise, günümüz ve Birleşmiş Milletler uygulamasında, bu durumun self -determinasyon hakkına sahip olan topluluklar için söz konusu olduğu gözlemlenmektedir¹²¹. Aksi takdirde, bu durum devletlerin iç işlerine karışmama prensibine aykırı olacaktır. Günümüzde karşılaşılan ulusal kurtuluş hareketlerinin tanınması ile iki hukukî etkinin temin edilmesi amaçlanmaktadır. Bunlardan birincisi, bu statüyü tanıyan devletlerle ilişkiler bakımından kurtuluş hareketinin belirli bir uluslararası statü kazanması; ikincisi ise, ulusal kurtuluş hareketinin savaş hukuku kurallarından yararlanmasını sağlamaktır¹²².

III. ULUSLARARASI HUKUKTA TANIMA KURUMU BAĞLAMINDA KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ ÖRNEĞİ

A. KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NİN TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ

1. Kıbrıs'ın Kısa Tarihçesi

Çeşitli uygarlıkların doğduğu Doğu Akdeniz'de yer alan, yüzölçümü 9251 kilometrekare olan ve Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'i, Süveyş Kanalı'nı, bu bölgeden geçen bütün deniz ve hava yollarını, Kızıl Deniz ve Pers Körfezi'nin tamamını kontrol edebilecek bir noktada olan Kıbrıs adasının tarihi çok eskilere dayanır¹²³. Jeopolitik ve stratejik açıdan son derece önemli bir noktada bulunan Kıbrıs adası, bu özelliği nedeniyle tarih boyunca sürekli el değiştirmiştir. Belirtmek gerekir ki, Kıbrıs adası hiçbir zaman Yunanistan'da kurulan siyasî birimlerin egemenliği altında bulunmamıştır¹²⁴. Kıbrıs'ta yaşayan halkın bir kısmının kendilerini Yunanlı saymaları dil ve din birliğinden doğan bir inançtır. 300 yılı aşan bir süre içinde adada egemenliğini sürdüren Osmanlı Devleti'nin, 13. yüzyıldan itibaren nüfuzunu yitirmiş olan kiliseye geniş yetkiler tanınması, bu inancın yerleşip gelişmesinde başlıca etken olmuştur¹²⁵.

¹²¹ PAZARCI, III. Kitap, s. 23.

¹²² PAZARCI, III. Kitap, s. 23.

¹²³ BOZKURT İsmail, "Kıbrıs Tarihine Kısa Bir Bakış", Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi, Ankara 2001, s. 9; ÇEÇEN Anıl, "Kıbrıs: Dünyanın Ortasında Bir Uçak Gemisi", Türk Hukuk Dergisi, Yıl 7, S. 72, Şubat 2003, s. 13; GÜRÜN Kâmuran, Dış İlişkiler ve Türk Politikası, Ankara 1983, s. 379; TAMÇELİK Soyalp, "Kıbrıs Adasının Jeopolitik ve Stratejik Önemi", Türk Kültürü Dergisi, Yıl 1995, C. 33, S. 386, s. 322.

¹²⁴ GÜRÜN, s. 379.

¹²⁵ TOLUNER Sevin, Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk, İstanbul 1977, s. 11.

15. yüzyılın sonlarında Doğu Akdeniz'e egemen olan Osmanlı Devleti, siyasî, stratejik, ekonomik ve dinî nedenlerin etkisiyle Kıbrıs'ı ele geçirmiş; adada üslenen Venedik korsanlarının Türk deniz ticaretine verdikleri zararlar da Kıbrıs'ın ele geçirilmesinde başlıca etkenlerden biri olmuştur¹²⁶. Kıbrıs adası 1571'den 1878'e kadar Osmanlı egemenliğinde kalmıştır. Ancak, Osmanlı Devleti'nin Rusya ile giriştiği 1877 savaşından yenik çıkması ve savaşın ardından imzalanan Ayastefanos Barış Andlaşması, Kıbrıs için karanlık bir geleceğin başlangıcı olmuştur. Şöyle ki; Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya yenilmesini ve büyük toprak parçalarını kaybetmesini kendi çıkarlarına uygun görmeyen İngiltere, Ayastefanos Andlaşması'nın Osmanlı Devleti yararına değiştirilmesi için Berlin Kongresi'nin toplanmasını sağlamış ve bu kongrede Kıbrıs'ta askerî üsler kurma hakkını elde etmiştir¹²⁷. İngiltere'nin Kıbrıs adası ile hukukî ilişkisi esas itibarıyla, Osmanlı Devleti ile imzaladığı 4 Haziran 1878 tarihli andlaşma ile başlamıştır. Bu andlaşma ile İngiltere, Osmanlı Devletini müdafaa yükümlülüğü altına girmiş; bunun karşılığında da Kıbrıs'ın idaresini geçici olarak devralmıştır. Ancak I. Dünya Savaşının başlangıcında İngiltere, Osmanlı Devleti ile savaş halinde olduğunu ileri sürerek, 1878 tarihli andlaşmaların hükümsüz olduğunu ilan edip, adayı ilhak etmiştir¹²⁸. Türkiye adanın İngiltere tarafından ilhakını, 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Andlaşması'nın 20. maddesi ile tanımış; İngiltere bu egemenliğini 1960 yılına kadar sürdürmüştür¹²⁹.

2. Kıbrıs Sorununun Uluslararası Bir Nitelik Kazanması ve Gelişmeler

Kıbrıs, 1571-1914 yılları arasında Türk, 1914-1960 yılları arasında İngiliz egemenliği altında yaşadıkten sonra, 1960 yılında bağımsız bir cumhuriyet olmuştur¹³⁰. Adanın, Kıbrıslı Türkler ve Türkiye'nin muhalefetine rağmen Yunanistan'a bağlanmak istenmesi, adada Türkler ve Rumlar arasında, ada dışında ise Türkiye ile Yunanistan arasında "Kıbrıs Uyuşmazlığı" diye adlandırılan mücadele ve çatışmaları ortaya çıkarmıştır.

Gelişmeler sonucunda, 1956 yılı sonu itibarıyla yapılan resmî beyanlar, Türkiye'nin Kıbrıs politikasının taksimi gerçekleştirmeye yöneldiğini

¹²⁶ OLGUN Aydın, *Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu*, İstanbul 1999, s. 13.

¹²⁷ OLGUN, s. 15.

¹²⁸ USLU Nasuh, "Türk Tarafı Açısından Kıbrıs Sorununun Boyutları", *Türkiye'nin Dış Politika Gündemi*, 1. Baskı, Ankara 2001, s. 215.

¹²⁹ ALBAYRAK Mustafa, "Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları (1950-1960)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Yıl 2000, C. 16, S. 46, s. 249.

¹³⁰ TUĞ Aydın Zeki, "Kıbrıs Sorunu Nasıl Çözülür?", *Türk İdare Dergisi*, Yıl 1995, C. 67, S. 409, s. 38.

Uluslararası Hukukta Tanıma Kurumu Ve KKTC Örneği

göstermiştir¹³¹. Taksimın özü, Kıbrıs Rumlarının self-determinasyon ilkesine dayandırılan enosis isteklerine karşılık, Kıbrıs Türklerinin de aynı hakka dayanarak, kendilerine ait bölümün Türkiye'ye bağlanması isteğidir¹³².

3. 1960 Andlaşmaları ve Kıbrıs Cumhuriyeti

a. Zürih Andlaşması

Yunanistan ve Türkiye Başbakanları, 5-11 Şubat 1959 tarihleri arasında Zürih'te görüşmeler yapmışlardır. Bu görüşmelerde gerekli prensip kararları alınmış ve iki devletin Başbakanlarının da katılacağı toplantılarla son görüşmelerin yapılarak, metinlerin yazılıp imzalanmasına karar verilmiştir¹³³. Böylece, 11 Şubat 1959 tarihinde, Kıbrıs için bağımsız bir cumhuriyet idaresini öngören son çözüm şekli, 27 madde halinde kaleme alınmış ve her iki devletin Başbakanları tarafından paraf edilmiştir. Bu andlaşma, Kıbrıs Cumhuriyeti Devleti'nin bağımsızlığını sağlama yolundaki ilk andlaşmadır¹³⁴.

b. Londra Andlaşması

Kıbrıs'a bağımsızlık verilmesini öngören ve 11 Şubat 1959 tarihinde imzalanan Zürih Andlaşması'nın, İngiltere ile Kıbrıslı Türk ve Rum toplulukları tarafından da onaylanması gerekmektedir. Bu gereksinimden dolayı taraflar Londra'da bir kez daha toplanmıştır.

Londra Konferansı'nda imzalanan kararlar başlıca dört konudaki anlaşmaları kapsamaktadır: i) Kıbrıs üzerindeki İngiltere egemenliğinin Kıbrıs Cumhuriyeti'ne devrine dair bir kurulma andlaşması; ii) Kıbrıs'ın bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve anayasal düzenini teminat altına alan garanti andlaşması; iii) Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs arasında yapılacak askerî ittifak andlaşması; iv) Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın temel maddeleri.

Nitekim, bütün işlemler açısından tarih **16 Ağustos 1960** olmuş; tüm bu düzenlemeler "Lefkoşe Andlaşması" olarak adlandırılmıştır. Bu andlaşmalar ile bulunan çözüm şekli ile, adada iki toplumun ortaklığına dayanan ve Türkiye ve Yunanistan ile sıkı bir işbirliği yapacak bağımsız bir cumhuriyetin kurulması öngörülmüştür¹³⁵. Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası ulusal uzlaşmayı, sayısal verilerden uzak bir anlayış içinde, her iki toplumun genel iradeyi birlikte belirleme hakkını kabul ederek sağlamıştır. Zürih ve Londra Andlaşmaları'nda

¹³¹ ALBAYRAK, s. 258-259; FIRAT Melek M., "Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları (1945-1960)", Toplumsal Tarih Dergisi, Yıl 2000, C. 14, S. 81, s. 26; İSMAİL Sabahattin, 100 Soruda Kıbrıs Sorunu, İstanbul 1992, s. 48.

¹³² HASGÜLER Mehmet, Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu, 1. Baskı, İstanbul 2000, s. 200.

¹³³ SARICA Murat/TEZİÇ Erdoğan/ESKİYURT Özer, Kıbrıs Sorunu, İstanbul 1975, s. 12.

¹³⁴ PAZARCI, II. Kitap, s. 108.

¹³⁵ FIRAT, s. 26; TOLUNER, Kıbrıs Uyuşmazlığı, s. 74.

ulusal devlet değil, iki uluslu bir devlet yaratma amacı güdülmüştür¹³⁶. Kıbrıs Devleti'ne varlık kazandıran Zürih ve Londra Andlaşmaları, Kıbrıs'ta tek bir Kıbrıs halkı ve çoğunluk ilkesinin uygulanması suretiyle saptanacak tek bir halk iradesi bulunduğu görüşünü resmen reddeden uluslararası işlemlerdir¹³⁷.

Kıbrıs sorununa getirilen çözümün en önemli unsuru, Kıbrıs Cumhuriyeti, İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan "Garanti Andlaşması"dır. Bu andlaşma ile, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın temel maddelerinin uluslararası niteliği teyit edilmiş ve taraflar bu anayasa uyarınca kurulmuş ve düzenlenmiş olan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, ülke bütünlüğünü ve güvenliğini tanımayı ve sağlamayı taahhüt etmişlerdir. İngiltere, Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin taraf olduğu Garanti Andlaşması, Kıbrıs Cumhuriyeti Devleti'nin bağımsızlığını, ülkesel bütünlüğünü ve güvenliğini ve anayasanın temel hükümlerini teminat altına almıştır. Garanti Andlaşması'nda, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bir devlet ile siyasî ve ekonomik birliğe girmesi yasaklanırken, aynı paralelde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bir başka devlete katılması ve taksimi de yasaklanmıştır¹³⁸.

Sonuç olarak, 1960 Andlaşmaları düzeni, Kıbrıs'ta iki ayrı ve birbirine eşit olan iki toplumun varlığını tescil eden bir hukukî düzendir. Bu andlaşmalarla, Kıbrıs'ta iki toplumun işbirliği yapmalarıyla idare edilebilecek bir devlet kurulmuş ve bu devletin anayasasıyla birlikte ülke bütünlüğü, bağımsızlığı ve güvenliği uluslararası alanda garanti altına alınmıştır¹³⁹.

4. 1974 Harekatına Kadar Kıbrıs Konusundaki Gelişmeler

Kıbrıs uyuşmazlığı hakkında güçlükle varılan andlaşmalarla tespit edilen anayasa ve uluslararası statü, kısa süre sonra ihlal edilmeye başlamış; Kıbrıslı Rumlar, 30 Kasım 1963 tarihinde Kıbrıs Anayasası'nın değiştirilmesini Türk tarafına ve ilgili devletlere teklif etmişlerdir¹⁴⁰. Rum toplumu, ulusal devlet anlayışını ortadan kaldıran andlaşmaların ve anayasanın aksine, yeniden ulusal devlet yaratma girişimine başlamış, genel iradenin toplum olarak Rumlar tarafından belirleneceğini ve Türk toplumunun azınlık olarak nitelendirilebileceğini iddia etmiştir¹⁴¹. Ancak Kıbrıslı Rumların bu talebi

¹³⁶ ALBAYRAK, s. 270; ARSAVA Ayşe Füsün, "Kıbrıs Sorununun Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Yıl 1996, C. 51, S. 4, s. 44.

¹³⁷ TOLUNER, Kıbrıs Türk Federe Devleti, s. 151.

¹³⁸ ARSAVA, s. 44.

¹³⁹ TOLUNER, Kıbrıs Uyuşmazlığı, s. 94.

¹⁴⁰ ARSAVA, s. 44; ERGEZER Burcu, "...Ve Gündemdeki Tez: Kıbrıs'ın AB'ye Üyeliği", Uluslararası İlişkilerde Olaylar ve Yorumlar, Yıl 1998, C. 7, S. 30, s. 61.

¹⁴¹ ARSAVA, s. 48.

Uluslararası Hukukta Tanıma Kurumu Ve KKTC Örneği

reddedilmiş, bunun üzerine Rumlar yoğun şiddet hareketlerine başvurmuşlardır¹⁴².

Bütün girişimlere rağmen ada üzerinde devam eden şiddet olayları sonucunda gerek Kıbrıs Türkleri gerekse Türkiye, bu sorunu kökünden çözmek için yeni tedbirler alma gereği duymuş ve 28 Aralık 1967 tarihinde “Geçici Türk Yönetimi”nin kurulduğunu ilan etmiştir¹⁴³.

5. 1974 Enosis Girişimi ve Türkiye’nin Kıbrıs’a Müdahalesi

a. I. Cenevre Görüşmeleri ve I. Müdahale

14 Ekim 1973 seçimleri sonunda kurulan Ecevit hükümetinin federasyon konusundaki kesin tutumu, Kıbrıs Rum kesiminde tepkiler yaratırken; Kıbrıslı Rumların arasında giderek yaygınlaşan bir sürtüşmenin varlığı da gözlenmeye başlamıştır¹⁴⁴. Bu arada çeşitli politik girişimlerle iktidarda kalmayı başaran Makarios’un devamlı olarak tekrarladığı ve kendisine göre yorumladığı kişisel demokrasisi, nihayet Atina’daki cunta yönetimi ile Başpiskoposun arasını açmıştır¹⁴⁵. Makarios, 5 Temmuz 1974 tarihinde verdiği bir demeçte, Yunan cuntasını ağır bir dille suçlamış, Yunan cuntasının amacının kendisini iktidardan uzaklaştırarak Kıbrıs’ta dikta yönetimini kurmak olduğunu açıklamış, ayrıca on bin kişilik Rum millî muhafız gücünün başındaki 650 Yunanlı subayın Atina’nın arzularına göre hareket edip hükûmete karşı bir darbe hazırlığında olduklarını dile getirmekten çekinmemiştir. Nihayet, 15 Temmuz 1974 tarihinde, Yunan Silahlı Kuvvetleri’ne bağlı subaylar bir darbe gerçekleştirmiş, Makarios’u devirmiş ve yerine Nikos Sampson’u getirmiştir. Cunta tarafından Cumhurbaşkanlığına getirilen Nikos Sampson aynı gün Kıbrıs adasının Yunanistan’a bağlandığını ilan etmiştir¹⁴⁶.

Bu olanlar karşısında Türkiye, Yunan cuntasının başlattığı enosis girişiminin 1959-60 Zürih-Londra-Lefkoşe Andlaşmaları’nın tamamen ortadan kaldırılması anlamına geldiğinden dolayı tanımayacağını ilan ederek, ilgili ülkeleri müzakereye ve bu girişimi engellemeye davet etmiştir¹⁴⁷. 16 Temmuz 1974 tarihinde, Türkiye İngiltere’ye verdiği bir nota ile Kıbrıs’a ortak bir müdahalede bulunulmasını önermiş ancak İngiltere kayıtsızlığını korumuştur.

¹⁴² Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No: 43, Ankara 2000, s. 35.

¹⁴³ OLGUN, s. 20.

¹⁴⁴ SARICA/TEZİÇ/ESKİYURT, s. 177.

¹⁴⁵ OLGUN, s. 20.

¹⁴⁶ Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, s. 40.

¹⁴⁷ MOR Hasan, “AB’nin Aralık 1999 Helsinki Zirvesi Kararları ve Kıbrıs Sorunu”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl 1999, C. 7, S. 1-2, s. 282.

Bütün bu çalışmaların olumsuz sonuç vermesi üzerine Türkiye, Garanti Andlaşması'nın 4. maddesine istinaden 20 Temmuz 1974 tarihinde birinci müdahaleyi tek taraflı olarak başlatmıştır. Aynı gün, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi acele olarak toplantıya çağırılmış, yoğun uğraşlar sonunda 20-21 Temmuz tarihlerinde toplanmış ve taraflara ateşkes çağrısında bulunmuştur¹⁴⁸. Birleşmiş Milletler'in ve uluslararası diplomasinin büyük gayretleri ve yoğun uğraşının sonunda Türkiye, Yunanistan ve İngiltere Dışişleri Bakanları 25 Temmuz'da Cenevre'de bir araya getirilmiştir¹⁴⁹.

I. Cenevre Görüşmeleri, zorlu ve uzun görüşmeler sonucunda Kıbrıs barışıyla ilgili ön şartları ve ateşkesin temellerini saptayan 30 Temmuz tarihli protokolle sona ermiştir. 30 Temmuz 1974 tarihli Cenevre Protokolü'nün 1. maddesindeki ifadeleriyle her üç garantör devlet, 30 Temmuz 1974 gününün şartlarında eskiye nazaran bir değişikliğin söz konusu olmadığını, Lefkoşe Andlaşmaları'nın hukukten meşru ve yürürlükte olduğunu kabul etmişlerdir¹⁵⁰.

Öte yandan, Protokolün 5. maddesinin 2. fıkrasındaki düzenleme çok önemlidir. Bu fıkra hükmüne göre, "Bakanlar, Kıbrıs Cumhuriyeti'nde fiiliyatta Türk ve Rum olmak üzere iki muhtar idarenin mevcut bulunduğunu kaydetmişlerdir. Bu durumdan çıkabilecek sonuçlara hanel gelmemek üzere Bakanlar, adı geçen idarelerin mevcut bulunmasından doğan sonuçları gelecek toplantılarında gözden geçirmeye mutabık kalmışlardır¹⁵¹." Bu fıkra ile, her üç garantör devlet, Kıbrıs'ın artık iki muhtar idareden oluştuğunu kabul etmişler ve böylece Kıbrıs Türk Yönetimi'nin muhtariyeti uluslararası bir belge ile resmen tescil edilmiştir¹⁵². Cenevre Konferansı'nda alınan kararlardan sonra taraflar, Türk ve Rum toplumları temsilcilerinin katılacağı II. Cenevre Konferansı'nın hazırlıklarını yapmak üzere dağılmışlardır.

b. II. Cenevre Görüşmeleri ve II. Müdahale

II. Cenevre Konferansı, 30 Temmuz Protokolünde öngörüldüğü üzere, 8 Ağustos günü toplanmıştır; ancak konferans 14 Ağustos 1974 Çarşamba günü saat 02:20'de tam bir başarısızlığa uğrayarak dağılmıştır¹⁵³.

Bunun üzerine, 14 Ağustos 1974 tarihinde, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ikinci müdahalesi başlamıştır. 16 Ağustos'a kadar süren bu hareket sonucunda, adanın doğusunda, Magosa-Boğaz-Statuza hattı, güneyde Lefke-Lefkoşe-Magosa hattı, batıda Lefke-Kormacit Burnu hattı olmak üzere, ülke toplam

¹⁴⁸ ERGEZER, s. 62.

¹⁴⁹ OLGUN, s. 25.

¹⁵⁰ SARICA/TEZİÇ/ESKİYURT, s. 202.

¹⁵¹ TOLUNER, Kıbrıs Uyuşmazlığı, s. 291.

¹⁵² SARICA/TEZİÇ/ESKİYURT, s. 205.

¹⁵³ SARICA/TEZİÇ/ESKİYURT, s. 207.

Uluslararası Hukukta Tanıma Kurumu Ve KKTC Örneği

yüzölçümünün yaklaşık 1/3'ünü meydana getiren bir alanı kapsayan adanın kuzeyindeki dikdörtgen biçimindeki bir alan Türk birliklerinin kontrolü altına girmiştir¹⁵⁴. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin ateşkes çağrısına taraflar 16 Ağustos günü uyarak hareketi durdurmuşlar, sonuç olarak bu hareket, Magosa-Lefke hattının çizilmesiyle sona ermiştir¹⁵⁵.

Türkiye, Zürih ve Londra Andlaşmaları çerçevesinde, uluslararası hukuka uygun olarak bu müdahaleyi gerçekleştirmiş olmasına rağmen, bu hareket sonucunda Batı ile ilişkileri çok kötü bir hal almıştır. Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkiler dondurulmuş, Amerika Birleşik Devletleri tarafından Türkiye'ye silah ambargosu uygulanmıştır. Batı ile ilişkilerin derin bir krize girmesi dış politikanın yönünü Sovyetler Birliği ve diğer Doğu Bloku ülkeleri ile ilişkileri geliştirme, üçüncü dünya ülkelerine açılma gibi alternatiflere çevirmiştir¹⁵⁶.

c. Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin İlanı

Kıbrıs'ta ikinci müdahaleden sonra yapılan bir dizi görüşme, herhangi olumlu bir sonuç çıkmaması üzerine kesilmiştir¹⁵⁷. Görüşmelerin giderek bir çıkmaza girdiğini, özellikle güneydeki Türk göçmenler ve federasyon konusunda hiçbir ilerleme sağlanamadığını gören Türk yönetimi, Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulduğunu 13 Şubat 1975 tarihinde açıklamıştır¹⁵⁸.

d. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Bağımsızlık İlanı

Gelişmeler karşısında Kıbrıs Türk halkı, 20 Mayıs 1983 tarihinde Rauf Denktaş'a bir muhtıra vererek bağımsızlık ilan edilmesini istemiştir. Kıbrıs Rumları ve Yunanlılarla yapılacak görüşmelerden bir sonuç alınamayacağını gören Kıbrıs Türk Federe Devleti Meclisi de 15 Kasım 1983 tarihinde oy birliği ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etmiştir¹⁵⁹. 1974 yılındaki müdahalenin ardından fiilen oluşan yapı, temel itibarıyla bir devlet olmanın bütün şartlarını yerine getirmekte olduğundan, bu bağımsızlık ilanı bir bakıma esasen var olan fiilî duruma sadece hukukî bir nitelik kazandırmıştır¹⁶⁰.

¹⁵⁴ TOLUNER, Kıbrıs Uyuşmazlığı, s. 314.

¹⁵⁵ SARICA/TEZİÇ/ESKİYURT, s. 209.

¹⁵⁶ MOR, s. 283.

¹⁵⁷ MOR, s. 283.

¹⁵⁸ ERGEZER, s. 62; OLGUN, s. 28.

¹⁵⁹ Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, s. 44.

¹⁶⁰ MOR, s. 285.

**B. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ'NİN
18.11.1983 TARİHLİ ve 541 SAYILI KARARI ve BU KARARIN TANIMA
KURUMU AÇISINDAN TAŞIDIĞI ANLAM**

**1. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 18.11.1983 Tarihli ve
541 Sayılı Kararı**

15 Kasım 1983 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşunun hemen ardından, 18 Kasım 1983 tarihinde, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi şu kararı almıştır:

“Güvenlik Konseyi;

Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümetinin Dışişleri Bakanının ifadesini dinleyerek, Türk otoritelerinin 15 Kasım 1983'te Kuzey Kıbrıs'ta bağımsız bir devlet oluşturduklarını iddia eden deklarasyonunu gözönüne alarak, bu deklarasyonun Kıbrıs Cumhuriyeti'nin oluşumuyla alakalı Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kurulmasına İlişkin Andlaşma ve Garanti Andlaşması ile uyuşmadığını dikkate alarak, 365 (1974) sayılı ve 367 (1975) sayılı kararlarını bir kez daha onaylayarak, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin iyiniyet misyonuna dayalı bir şekilde Kıbrıs problemi için çözüme ihtiyaç olduğunun farkına vararak, Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün varlığı için sürekli bir desteğe ihtiyaç olduğunu onaylayarak, 17 Kasım 1983 tarihli Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin ifadesini dikkate alarak,

1. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bölünmesini destekleyen Türk Kıbrıs otoritelerinin deklarasyonunu inceledi.

2. Yukarıda bahsedilen deklarasyonu yasal olarak geçersiz saydı ve geri çekilme için çağrıda bulundu.

3. 365(1974) ve 367(1975) sayılı kararlarının acilen ve etkin bir şekilde uygulanması için çağrıda bulundu.

4. Kıbrıs'ta hemen ve uzun süreli bir oluşuma yönelik en erken muhtemel gelişmeyi başarmak için Genel Sekreter'den iyiniyet misyonunu sürdürmesi istendi.

5. Taraflardan Genel Sekreter'in iyiniyet misyonuna tam destek vermeleri istendi.

6. Tüm devletlerden egemenlik, bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne saygı göstermeleri istendi.

7. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin haricinde hiçbir Kıbrıs Devleti'ni tanınamaları istendi.

8. Devletlerden ve iki taraftan durumu zorlaştıracak herhangi bir eylemden kaçınmaları istendi.

Uluslararası Hukukta Tanıma Kurumu Ve KKTC Örneği

9. Genel Sekreter'den Güvenlik Konseyi'ni tamamen bilgilendirmesi istendi.”

* 2503 no'lu toplantıda, 13 evet oyuna karşılık 1 red (Pakistan) ve 1 çekimser (Suriye) oyla kabul edildi.

2. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 18.11.1983 Tarihli ve 541 Sayılı Kararının Uluslararası Hukukta Tanıma Kurumu Açısından Taşındığı Anlam

15 Kasım 1983 tarihinde, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulmasının hemen ardından Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından alınan 18.11.1983 tarihli ve 541 sayılı kararla, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşu batıl ilan edilmiş ve diğer devletlere, Kıbrıs Cumhuriyeti'nden başka bir devletin tanınmaması çağrısında bulunulmuştur. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi bu kararı, bu kuruluşun Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna İlişkin Andlaşma'ya ve Garanti Andlaşması'na aykırı olduğu ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin uluslararası hukuka aykırı kuvvet kullanma yoluyla kurulduğu varsayımına dayandırmıştır.

Uluslararası hukukta tanıma kurumu açısından oldukça önemli olan bu karar değerlendirirken, karara dayanak teşkil ettiği ileri sürülen bazı genel ilkeleri irdelemek ve Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kuran andlaşmalardan biri olan Garanti Andlaşması'nı hatırlamak ve bütünüyle değerlendirmek yerinde olacaktır.

a. Kuvvete Başvurmanın Yasaklanması İlkesi (Stimson Doktrini)

i. Kavram

Uygulanan uluslararası hukukta, tanıma kurumu açısından önem arzeden ilkelerden biri olan “kuvvet kullanmanın yasaklanması ilkesi”, uluslararası hukuka aykırı biçimde kuvvet kullanımı sonucu kurulan bir devletin tanınmasını yasaklamaktadır. Uluslararası hukuka aykırı kuvvet kullanma yoluyla kurulan devletlerin tanınmaması prensibi, ya üçüncü bir devletin **uluslararası hukuka aykırı müdahalesi** ya da **self-determinasyon hakkı olmayan** bir topluluğun ayrılıkçı hareketi sonucu kurulan devletlerin tanınmasına yöneliktir¹⁶¹.

ii. Değerlendirme

Bu ilke Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne uyarlandığında, ilk olarak tespit edilmesi gereken husus, uluslararası hukuka aykırı bir müdahalenin var olup olmadığıdır. Kıbrıs sorunu ele alındığında, Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşuna zemin hazırlayan müdahalelerinin, uluslararası

¹⁶¹ DUGARD, s. 25; PAZARCI, III. Kitap, s. 7; VITAS Robert A., The United States and Lithuania, New York 1990, s. 20.

hukuka aykırı olmadığını, bilâkis bu müdahalelerin dayanağını Kıbrıs sorununa taraf olan devletlerin çıkarlarını uzlaştıran 1959-60 Zürih-Londra-Lefkoşe Andlaşmaları'ndan aldığını görmek mümkündür. Şöyle ki; Garanti Andlaşması'nın 4. maddesinde, Yunanistan, Türkiye ve İngiltere'ye, andlaşmalara riayetsizlik halinde, düzenin devamı için gereken tedbirleri alma, istişare etme ve müşterek hareket etmek mümkün olmadığı takdirde harekete geçme yetkisi verilmiştir. Garanti Andlaşması, garanti objelerini yalnızca üçüncü devletlere karşı değil, Kıbrıs Cumhuriyeti Devleti'nin kendisine karşı da koruma altına almıştır¹⁶². Bu nedenle, garantör devletlerin, yaratılan hukuk düzeninin Kıbrıs Cumhuriyeti Devleti tarafından ihlal edilmesi halinde de müdahale hakkı doğmaktadır.

Müdahalelerin dayanağı olan ve bu yönüyle Birleşmiş Milletler Andlaşması'na paralel görünen Garanti Andlaşması'nda, Kıbrıs Cumhuriyeti Devleti'nin toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını temin etmek amacıyla bir müdahale hakkı kabul edilmiştir¹⁶³ ve yapılan müdahaleler Garanti Andlaşması'na uygundur.

b. Self-Determinasyon İlkesi

i. Kavram

“Halkların kendi geleceklerini belirleme hakkı” anlamına gelen self-determinasyon ilkesi, bir ulusa mensup bireylerin bağımsız devlet kurma hakkına sahip olmaları anlamına gelmektedir¹⁶⁴. Self-determinasyon ilkesi 1918 Wilson ilkelerinden kaynaklanmış; uygulanan uluslararası hukukta kabulü Birleşmiş Milletler Andlaşması ile olmuştur¹⁶⁵. Birleşmiş Milletler Andlaşması'nın 1. maddesinin 2. fıkrası, 55. maddesi ve 76. maddesi bu ilkenin geçerliliğini vurgulamaktadır. Bu ilke, Birleşmiş Milletler kararlarında da yer bulmuştur. Özellikle, **24.10.1970 tarihinde kabul edilen 2625(XXV) sayılı “Birleşmiş Milletler Andlaşması'na Uygun Olarak Devletler Arasında İşbirliğine ve Dostça İlişkilere İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirisi”** oldukça önemlidir¹⁶⁶. Bu bildiriye, self-determinasyon ilkesi ile insan hakları arasında bağlantı kurulmuş ve “halkların yabancı bir boyunduruğa, baskınlığa ve sömürüye maruz kalması, onların self-determinasyon hakkını bozar ve bu aynı zamanda insan haklarının ihlali olur.” denilmiştir¹⁶⁷. Aynı zamanda bu bildiriye,

¹⁶² ARSAVA, s. 45.

¹⁶³ ARSAVA, s. 46.

¹⁶⁴ PAZARCI, II. Kitap, s. 8; VITAS, s. 16.

¹⁶⁵ PAZARCI, II. Kitap, s. 9.

¹⁶⁶ NECATİGİL Zaim M., The Cyprus Question and the Turkish Position in International Law, New York 1990, s. 178; PAZARCI, II. Kitap, s. 9.

¹⁶⁷ NECATİGİL, s. 178.

Uluslararası Hukukta Tanıma Kurumu Ve KKTC Örneği

self-determinasyon hakkını, “egemen ve bağımsız bir devlet kurma, bağımsız devlet içinde özgürce birlik oluşturma veya bir siyasî statü içinde ortaya çıkma” gibi unsurların oluşturduğu kabul edilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki gelişmelerin etkisiyle, yalnızca sömürgecilikten kurtulma amacına yönelik olarak kullanılabileceği kabul edilen bu hakka sahip olmayan birimlerin ayrılmaları durumunda tanınmamaları yönünde güçlü bir kanaat mevcuttur¹⁶⁸. Sözü edilen bildirinin 7. paragrafı, egemen ve bağımsız bir devletin toprak bütünlüğünü koruma ihtiyacını bir kez daha vurgulamakta ve fakat bu kavramı, **“bir devletin ırka, rengine bakmaksızın tüm halkı temsil eden bir hükümetin varlığı” şartına bağlamaktadır**¹⁶⁹.

ii. Değerlendirme

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, ulusal uzlaşmayı, sayısal verilerden uzak bir anlayış içinde, her iki toplumun genel iradeyi birlikte belirleme hakkını kabul ederek ve bunları değiştirilmesi mümkün olmayan temel hükümler olarak ilan ederek sağlamıştır¹⁷⁰. 1959-60 Zürih-Londra-Lefkoşe Andlaşmaları’nda ulusal bir devlet değil, iki uluslu bir devlet yaratma amacı güdülmüştür. Bütünlüğün ve birliğin korunması adına bir uzlaşma sağlanmış, ulusal grupların tümüne büyüklüklerinden bağımsız olarak genel iradeye katılma olanağı sağlanmıştır¹⁷¹. Kıbrıs Cumhuriyeti Devleti düzeninin devamı için her iki toplumun da self-determinasyon hakkı sınırlandırılmış; bu sınırlama, ulusal grup haklarının teminatı olarak kabul edilmiştir.

Uluslararası hukukta, self-determinasyon hakkının egemen ve bağımsız bir devleti parçalamak için kullanılmayacağı kabul edilmektedir. Ancak Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 1970 tarihli ve 2625(XXV) sayılı kararında belirtildiği gibi, insan haklarına saygılı, genel iradede tüm halkın hakkaniyete uygun biçimde temsilini temin eden bir devleti yıkmak veya parçalamak için kullanılmayan bu hak, bu ilkeleri çiğneyen otoriteye karşı rahatlıkla kullanılabilecektir¹⁷². Somut durumda, insan haklarına saygılı, genel iradede tüm halkın hakkaniyete uygun biçimde temsilini temin eden bir devlet o dönemde bulunmadığına göre, Kıbrıs Türk toplumunun self-determinasyon hakkının bulunmadığı iddiası dayanaksız kalmaktadır.

¹⁶⁸ PAZARCI, II. Kitap, s. 10.

¹⁶⁹ NECATİGİL, s. 187.

¹⁷⁰ ARSAVA, s. 44.

¹⁷¹ ARSAVA, s. 44.

¹⁷² ARSAVA, s. 50; NECATİGİL, s. 187.

c. Garanti Andlaşması

i. 1959-60 Zürih-Londra-Lefkoşe Andlaşmaları'na Kısa Bir Bakış

Kıbrıs Cumhuriyeti Devleti'nin bağımsızlığını sağlama yolundaki ilk andlaşma Zürih Andlaşması'dır¹⁷³. 11 Şubat 1959 tarihinde, Kıbrıs için bağımsız bir cumhuriyet idaresini öngören çözüm şekli, Yunanistan ve Türkiye Başbakanları tarafından 27 madde halinde kaleme alınmıştır. Zürih Andlaşması'nın, İngiltere ile Kıbrıs Türk ve Rum toplumları tarafından da onaylanması için Londra'da tekrar toplanılmış ve Londra Andlaşması esas itibarıyla üç bildiri ve bir ek andlaşmadan oluşturulmuştur¹⁷⁴. İkinci Londra Konferansı'nda imzalanan kararlar başlıca dört konudaki andlaşmaları kapsamıştır. Bunlar, Kurulma Andlaşması, İttifak Andlaşması, Garanti Andlaşması ve Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının temel maddelerini belirleyen andlaşmadır.

Kıbrıs sorununa getirilen çözümün en önemli unsuru, yukarıda da bahsedilen, Kıbrıs Cumhuriyeti, İngiltere, Yunanistan ve Türkiye arasında imzalanan Garanti Andlaşması'dır. Bu andlaşma ile, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı, ülkesel bütünlüğü, güvenliği ve anayasanın temel hükümleri teminat altına alınmıştır. Ayrıca bu andlaşmada, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bir devlet ile siyasî ve ekonomik birliğe girmesi, bir başka devlete katılması ve taksimi yasaklanmıştır¹⁷⁵. Garanti Andlaşması incelenirken bahsedilmesi gereken belki de en önemli nokta, taraflara 4. madde ile verilen "harekete geçme yetkisi"dir¹⁷⁶. Andlaşmanın 4. maddesinde şöyle denilmektedir:

"Bu andlaşmanın hükümlerine bir riayetsizlik halinde, Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Krallık, bu hükümlere riyeti sağlamak için gereken teşebbüsler veya tedbirler hakkında birbirleriyle istişare etmeyi taahhüt ederler. Müşterek veya anlaşarak hareket mümkün olmadığı takdirde garanti veren üç devletten her biri, bu andlaşma ile ihdas edilen nizamı tekrar kurmak münhasır maksadı ile harekete geçmek hakkını muhafaza eder."

¹⁷³ PAZARCI, II. Kitap, s. 108.

¹⁷⁴ ERGEZER, s. 61; TOLUNER, Kıbrıs Uyuşmazlığı, s. 72.

¹⁷⁵ ARSAVA, s. 44; HASGÜLER, s. 313.

¹⁷⁶ TOLUNER, Kıbrıs Uyuşmazlığı, s. 90.

Uluslararası Hukukta Tanıma Kurumu Ve KKTC Örneği

ii. Değerlendirme

Yukarıda ayrıntılarıyla açıklanan ve uluslararası barışı tehdit eden Kıbrıs sorununa taraf olan devletler, 1959-60 Zürih-Londra-Lefkoşe Andlaşmalarını imzalamışlar; bu andlaşmalarla, Kıbrıs'ın taraf devletlerden birinin egemenliğinde kalması, bölünmesi veya bir devlete katılması yerine, bağımsız bir devlet olarak uluslararası camiaya katılmasını ve bu katılımın şartlarını kabul etmişlerdir¹⁷⁷. Zürih ve Londra Andlaşmaları'nda ortaya konulan bu şartlar, andlaşmalar ile kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından nihaî andlaşmalarda kabul edilmiş ve Garanti Andlaşması'nda somutlaştırılmıştır¹⁷⁸. Kıbrıs adasını işgal ettiği öne sürülen¹⁷⁹ Türkiye, bu müdahaleyi Garanti Andlaşması'nın 4. maddesine dayanarak gerçekleştirmiştir. Türkiye bu müdahaleyi gerçekleştirmeden önce, andlaşmalarda yer alan bütün yükümlülüklerini yerine getirmiş, diplomatik girişimlerle herhangi bir sonuç alınmadığından bu yola başvurmuştur. Kıbrıs Türk toplumunun anayasada öngörülen ve Garanti Andlaşması'nda teminat altına alınan birlikte belirleme hakkından soyutlanması, Nikos Sampson'un iktidara gelip Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlandığını ilan etmesi ve Türk toplumuna karşı başlatılan yoğun şiddet hareketleri, bu iki toplumun bir arada yaşamasının mümkün olmadığını göstermiş, önce Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesine daha sonra da Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşuna neden olmuştur¹⁸⁰.

SONUÇ

Uluslararası hukukta tanıma, bir uluslararası hukuk kişinin kendi dışında oluşan bir olayı, durumu, belgeyi ya da iddiayı kendi adına yasal kabul ettiğini ve uluslararası ilişkilerini bu veriler üzerinde devam ettireceğini belirttiği bir tek taraflı hukukî işlemdir. Uluslararası uygulamada sıkça karşılaşılan bu işlemin, devletler, hükümetler, uluslararası örgütler, asiler, muhripler, uluslar ve ulsal kurtuluş hareketleri bakımından söz konusu olması mümkündür.

Devletlerin tanınması kurumu, doktrinde pek çok yönüyle tartışılan bir konudur. Tanınanın, tanınan devletin uluslararası hukuk açısından varlığına açıklayıcı etki yaptığı, şarta bağlanamayacağı, diğer devletler açısından bir zorunluluk arz etmeyeceği ve tek taraflı bir hukukî işlem olduğu kabul

¹⁷⁷ ALASYA H. Fikret, KKTC Tarihi, Ankara 1987, s. 24; ALBAYRAK, s. 270; ARSAVA, s. 43; ERGEZER, s. 61; SARICA/TEZİÇ/ESKİYURT, s. 12; PAZARCI, II. Kitap, s. 108; TOLUNER, Kıbrıs Uyuşmazlığı, s. 71.

¹⁷⁸ ARSAVA, s. 43.

¹⁷⁹ DUGARD, s. 108.

¹⁸⁰ ARSAVA, s. 49.

edilmelidir. Yeni bir devletin tanınması, üzerindeki büyük görüş ayrılıklarına rağmen önemli neticeleri olan bir işlemdir. Bunları genel olarak dört başlık altında toplamak mümkündür: i. Tanınan ve tanıyan devletler arasında her türlü uluslararası ilişkinin hukukî açıdan kurulması imkanının doğması; ii. Tanınan devletin tanıyan devlet nezdinde dokunulmazlık ve yargı bağımsızlığından yararlanması; iii. Tanınan devletin kamu işlemlerine tanıyan devlet iç hukuk düzeninde saygı gösterilmesi; iv. Tanınan devlet ile tanıyan devletin birbirlerinin uluslararası sorumluluklarını ileri sürme haklarının doğması.

Uluslararası uygulamada, devletlerin tanınması kurumunun somutlaştırılabileceği en önemli örneklerden biri, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin tanınması meselesidir.

16 Ağustos 1960 tarihinde, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kuran andlaşmalar ile, adada iki toplumun ortaklığına dayanan ve Türkiye ve Yunanistan ile sıkı bir işbirliği yapacak bağımsız bir cumhuriyetin kurulması öngörülmüştür. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı 16 Ağustos 1960 tarihinde ilan edilmiş ve tüm bu düzenlemeler "Lefkoşe Andlaşmaları" olarak adlandırılmıştır. Ancak, Kıbrıs uyuşmazlığı hakkında güçlükle varılan andlaşmalarla tespit edilen anayasa ve uluslararası statü, kısa süre sonra ihlal edilmeye başlamış; yaşanan gelişmeler sonucu Türk yönetimi, 13 Şubat 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin, 15 Kasım 1983 tarihinde oy birliği ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etmiştir. Bunun üzerine, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 18 Kasım 1983 tarihinde yaptığı toplantısında aldığı 541 sayılı kararla, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanının geçersiz olduğu ve Türk tarafının kararından vazgeçmesi istenmiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi bu kararı, bu kuruluşun Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna İlişkin Andlaşma'ya ve Garanti Andlaşması'na aykırı olduğu ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin uluslararası hukuka aykırı kuvvet kullanma yoluyla kurulduğu varsayımına dayandırmıştır.

Kıbrıs sorunu ele alındığında, Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşuna zemin hazırladığı müdahalelerinin, uluslararası hukuka aykırı olmadığını, bilâkis bu müdahalelerin dayanağını Kıbrıs sorununa taraf olan devletlerin çıkarlarını uzlaştıran Garanti Andlaşmasının 4. maddesinden aldığını görmek mümkündür. Bunun yanısıra, uluslararası hukukta, self-determinasyon hakkının egemen ve bağımsız bir devleti parçalamak için kullanılamayacağı kabul edilmektedir. Ancak Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1970 tarihli ve 2625(XXV) sayılı kararında belirtildiği gibi, insan haklarına saygılı, genel iradede tüm halkın hakkaniyete uygun biçimde temsilini temin eden bir devleti yıkmak veya parçalamak için kullanılamayan bu hak, bu ilkeleri çiğneyen otoriteye karşı rahatlıkla kullanılabilir. Yukarıda ayrıntılarıyla açıklanan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluş evresindeki şartlar ve somut durum göz önüne

Uluslararası Hukukta Tanıma Kurumu Ve KKTC Örneği

alındığında, insan haklarına saygılı, genel iradede tüm halkın hakkaniyete uygun biçimde temsilini temin eden bir hükümet o dönemde bulunmadığına göre, Kıbrıs Türk toplumunun self-determinasyon hakkının bulunmadığı iddiası dayanaksız kalmaktadır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, uluslararası hukuka aykırı kuvvet kullanma yoluyla ve uluslararası andlaşmalara aykırı olarak kurulduğu gerekçesiyle tanınmamaktadır. Halbuki, bu gerekçeler hukukî dayanaktan yoksundur. Ayrıca, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, bir devletin varlığından söz edebilmek için gerekli olan, “ülke”, “insan topluluğu” ve “egemen-üstün otorite” unsurlarını bünyesinde taşıyan ve bu yapısıyla uluslararası camiada yer alan bir devlettir. Tanımının beyan edici etkisinin bir sonucu olarak, bu devletin tanınmaması, onun var olmadığı anlamına da gelmez.